

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 29 (401) 24 – 30.07.2015 р.

Стивен Пайфер
про дипломатію
США
після угоди
з Іраном

Кримське «покращення».
Дані офіційної статистики

Хто буде чергове
«Межигір'я» в Києві

Чи приречена Сербія
на русофілію

Як ділити?

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Курси чеської мови

від Чеського центру у Києві

Запис на осінній курс розпочато!

Початок занять: 14 вересня

Ми пропонуємо:

- Курси для початківців і для тих, хто продовжує вивчення мови
- Професійних лекторів і носіїв мови
- Культурні та освітні заходи
- Розмовний клуб з носієм мови
- Бібліотеку
- Мовну практику в Чехії

Детальніше на сайті або за телефонами:

cckiev@czech.cz
www.czechcentres.cz/kyiv

+38 (044) 230-29-64, +38 (095) 687-31-58
вул. І. Франка, 24 а (вхід з Чапаєва, 3)

Курси організовує Чеський центр у Києві
при Посольстві Чеської Республіки в Україні

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТР
ČESKÉ CENTRUM

НА ЧАСІ

Життя з «підселенням»
Чим небезпечне повернення
Донбасу за будь-яку ціну

4

Валерія Бурлакова про
розслідування
одного з епізодів Майдану

7

Стивен Пайфер:
«Я не бачу значущих змін
у американській політиці
щодо України через іранське
питання»

Екс-посол США в Києві
про дипломатію
своєї держави й очікування
від мінського процесу

8

На штучному диханні

Про що мовчить і що розповідає економічна
статистика Криму

10

ТЕМА НОМЕРА

Децентралізація: у пошуках зразків

Чому застарів нинішній
адміністративно-територіальний устрій України

14

Географія – невивчений урок?

Як віднайти оптимальну
формулу внутрішнього
поділу країни

16

«Децентралізація».
Вона ж дезінтеграція...

У чому ризик передачі влади
на місця

20

Як клонувати Саакашвілі

Де кадровий резерв
для формування
ефективних
управлінських команд
у регіонах

22

Ділити економію

Як співвідносяться господарська
й історична
мапи України

24

СУСПІЛЬСТВО

Архітектура
постреволюційного
періоду

Колишні люди
Януковича й
Порошенка загарбують
київські ліси

26

Наркотики –
вперед!

Якою є роль України
в «геополітиці»
наркобаронів

30

СВІТ

Особливий Рамадан

Як ядерна угода з Іраном може змінити
країну
і Близький Схід

34

Едвард Лукас про поневолені
народи сьогодення

37

Сербія – велика тайна...

Чи можуть серби бути союзниками
українців

38

Середня бізнес-школа

Як співпраця приватних компаній
та школярів трансформує систему
освіти у США

42

НАВІГАТОР

Наріжний камінь спотикання

Міфи й реалії старослов'янської
писемності

44

Поганий приклад заразний

Кого надихає анексія Криму

48

Лист до росіян

Мешканець Маїївки звертається
до «визволителів»

49

Франкі Бландо про «промисловий»
простір культури

50

Тиждень

№ 29 (401) 24 – 30.07.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-1590

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 22.07.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

Життя з «підселенням»

Автор: Дмитро Крапивенко

Квартирне питання неабияк поспувало радянських людей: у країні тотального колективізму мати щось своє й окреме було геть не обов'язково, а часом навіть небезпечно. Навіть коли минула доба комуналок і громадяни почали отримувати щось схоже на індивідуальне житло, траплялися випадки ущільнень, чи то пак підселень. Це коли у квартирі, де мала б жити одна сім'я, мешкає ще одна – ніби тимчасово, але бувало, що й роками. Бувало, що підселяли людей не випадкових, а «надійних» для контролю за «ненадійними». Те, що зараз намагаються називати переговорами про мирне врегулювання, мінськими домовленостями, «яким немає альтернативи», є не чим іншим, як підселенням окупованого Донбасу до решти України – з усілякими особливими статусами, привілеями тощо. Тимчасовим, але вкрай ризикованим...

Кремлівські маніпулятори ніби ловлять Київ на слові: ви кажете, що Донецчина і Луганщина є частиною України, – ОК, ми не будемо цього заперечувати (набавилися зрештою в Новоросію), але ж ви розумієте, що Донбас – регіон специфічний, інакше ви не мали б там війни, отже, до нього треба прислухатися і почути його. Треба визнати, що порівняно з мантрою «Кримнаш» ця риторика має вигляд більш поміркованої і миролюбної. Такі собі обійми, у яких легко задушити Україну, не витрачаючи надмірних зусиль і ресурсів.

Сценарій «Донбас за будь-яку ціну» є ще віроломнішим, ніж ведмежа хода «русской весни» південно-східними регіонами нашої держави півтора року тому. Формальне відновлення територіальної цілісності (мінус Крим) може обернутися капканом для всієї країни. Свого часу таку функцію виконував Севастополь. Де-юре українська Конституція не передбачала присутності на території країни іноземних військових баз, але «братній» Чорноморський флот при цьому до уваги не брався. І так рік за роком створювався плацдарм для анексії цілого українського півострова з «особливим статусом». Автономія «ЛНР-ДНР» може стати чимось подібним, якщо Київ посилює демонструвати себе як законослухняного партнера, котрий свідомо підписав контракт із шахраями й лише дивується їхній спритності.

В українського суспільства пам'ять коротка. Першими міньськими домовленостями й осіннім законом про спеціальний статус, відновленням контролю над кордоном і проведенням виборів на окупованих територіях – усіма цими намірами був вимощений шлях до штурму бойовиками Донецького аеропорту, наступу на Дебальцеве. Зараз про це забули й щиро дивуються новим «мирним ініціативам». Другі міньські домовленості пішли тим самим шляхом, що й перші, а саме шляхом показового виконання всіх норм українською стороною і відкритим ігноруванням їх з боку бойовиків. Так, вони дещо змінили тактику й характер обстрілів, стали менше використовувати реактивну артилерію і намагаються вести вогонь уночі, бо, як зізнався голова спеціальної моні-

торингової місії ОБСЄ Александер Гут, міжнародні спостерігачі в темну пору не працюють – з міркувань безпеки.

Імітація – головне покликання самопроголошених республік. Їхній шлях – від імпровізованих референдумів до гри в державність з усіма її атрибутами: поліцією, МГБ, одіозними міністрами, пафосними парадми й бутафорськими медальками. Логічно, що й міжнародні домовленості сепаратисти виконують частково й вибірково. Годі сумніватися, що заради фарсу вони підуть на чергові чи поза чергові вибори, на яких змагатимуться Захарченко з Пушиліним, а міжнародними спостерігачами знову виступлять західні маргінали, які вбачають у бойовиках борців проти американської гегемонії.

Контроль над кордоном – боюся, що сепаратисти наважаться і на цей фейк, – українських прикордонників можуть допустити

СЦЕНАРІЙ «ДОНБАС ЗА БУДЬ-ЯКУ ЦІНУ» Є ЩЕ ВІРОЛОМНІШИМ, НІЖ ВЕДМЕЖА ХОДА «РУССКОЙ ВЕСНИ» ПІВДЕННО-СХІДНИМИ РЕГІОНАМИ

на пункти пропуску, які зазнаватимуть постійних обстрілів «невідомими», у час, коли спочиватимуть міжнародні спостерігачі. Такий «контроль» може обернутися чималими втратами серед українських воїнів.

І навіть якщо уявити, що Київ раптом визнає вибори у «ЛНР-ДНР», то якісний склад тамтешніх «республіканських» парламентів відгадати нескладно – «вата» в законі, яка претендуватиме на місце у Верховній Раді та інших представницьких органах. Маючи у своєму складі такі «автономії», Україна знову стане трохи радянською, трохи проросійською, трохи терористичною, у ній місцями діятимуть смертна кара й тортури «на подвале», часом шануватимуть Сталіна і прийматимуть дітей у піонери. Не всюди, в окремих «особливих» регіонах, але під франшизою України, яка візьме собі весь цей екзотичний цирк на утримання.

Про саму Україну тут, як і раніше, й слухати не захочуть, але кортіло побавитися у мінські угоди – ласкаво просимо, буде вам «обопільне виконання». Москва припише це досягнення своїй дипломатії.

Повернення до складу України – це повернення в її правове та інформаційне поле, у її ціннісну матрицю, у її культурний контекст. У цьому розмінні його не сталося навіть на територіях, які були звільнені рік тому. Головний обивательський настрій там – «скоріше б усе це закінчилося», а як саме, цікавить далеко не всіх: не стрілятимуть – і то добре. Тут досі живуть і підживлюються чутки про нелюдську жорстокість української армії та «порядок», який панує в «ЛНР-ДНР», де влада «справжня», себто з кулаками й чекістським завзяттям до розправ. Усе, що тут треба від «хунти», – своєчасні соцвиплати, а взамін хіба що згода мати паспорт із тризубом, у цьому й увесь «патріотизм».

З подачі росіян непримиренні бойовики кивають на олігархічну київську владу, на бездоганного, м'яко кажучи, Петра Порошенка, «фашистів», що нібито тероризують усе російськомовне населення країни. Мовляв, от були б на чолі країни інші персони, нам легше було б порозумітися. Інші – це Захарченко? Єфремов? Янукович? Сепаратисти конкретних прізвищ не називають, але й так зрозуміло, з якої колоди вони витягли б чергового джокера – «загалнонаціонального лідера», батьку...

Нав'язаний на утримання Україні вороже налаштований Донбас стане просто нестерпним «підселенцем», який завжди матиме під подушкою наган, гранату й скаргу до Москви про «утиски російськомовного населення». Соціально небезпечні елементи повинні проходити процедуру покарання й виправлення. Сепаратизм і тероризм не повинні мати терміну давності, а належність до країни передбачає лояльність до її суверенітету. Без цього не буде ані пенсій, ані дотацій шахтам, ані відбудови знищеної військової інфраструктури. Тільки на таких умовах переговори про повернення «невідомої частини України» будуть конструктивними, а не грою новачка з шулером. ■

Впізнати обличчя

— **А** де стояв ваш батальйон? — запитує слідчий. Крокуючи до його кабінету коридорами Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України, ми ведемо трохи вимушену світську бесіду.

— У Пісках, — кажу.

— М-м-м, — із розумінням тягне чоловік. — А в бойових діях не доводилося брати участь?

— М-м-м...

Хочеться відповісти, що Піски для цього надто глибокий тил. Але я тільки знижую плечима: перебігом війни в цій мармурово-хромованій будівлі, здається, все одно ніхто не цікавиться. Та сумно інше: не надто цікавляться в Генеральній прокуратурі й Революцією гідності, розслідування багатьох епізодів якої проводиться саме тут. Чи то принаймні мало б проводитися.

Чому вбивства Небесної сотні досі не розслідувані? Ну, навіть не знаю... Але трішечки здогадуюся, чому ніхто досі не відповів навіть навіть за чи не першу кров на Майдані: події 1 грудня 2013 року.

Того вечора мені пощастило. Багато хто — як із числа журналістів, так і з числа серйозно постраждалих людей — опинився у слідчому ізоляторі. А я — лише в лікарні. Лінія «Беркута», назови, що починає відступати, щоб повернутися знову, світлошумова граната під ногами, всепоглинаючий дзвін у вухах та кров, що хлюпає в кедах. Швидка. Операція. Палата. Про прокуратуру я й не думала, навіть втекла з лікарні додому, дізнавшись, що це прокуратура думає про мене.

«Будь обережна: вони до мене приходили», — попередив тоді хлопець, якого поранили того самого дня. «Вони» шукали потерпілих.

Втім, уже за кілька днів думки про наявність журналістського посвідчення та знайомство з чудовим адвокатом, найнятим якимось із видань для всіх по-

ражених 1 грудня представників ЗМІ, перемогли здоровий глузд. І прокуратура епохи Януковича отримала мою заяву, результати судмедекспертизи, всі інші папірці й можливість проводити допити. Допит був проведений майже одразу. Шоправда, лише один.

Ще один трапився вже після Майдану і був цікавим. Адже, маючи всі документи і, ймовірно, з головою заглибившись у справу (до якої було причеплено й виписку з документів лікарні), слідчий запитував: «А до лікарні ви після поранення зверталися? Відвезла швидка? Угу. У лікарні вас залишили? Ага».

Потім мене ніхто не турбував — півроку чи більше. Отже, зі спокійним серцем та впевненістю, що це не саботаж розслідування злочинів проти Майдану, у грудні можна було вирушити в зону АТО. Не руча-

юся, що не пропустила там дзвінок слідчого — зв'язок у нас був поганенький... Але з моїми близькими та знайомими, як і з адвокатом або ж давно окресленими у справі свідками, також ніхто не контактував. На війні минуло ще півроку — і слідчі знову з'явилися на обрії. Вони написали листа головному **Тижню** (щоб дізнатися, з якою метою я перебувала на Банковій). Подзвонили в той таки **Тиждень**. І навіть зателефонували адвокату, який і повідомив мені: як будеш у Києві, треба зустрітися зі слідчими.

До столиці я вирушила майже одразу. Буквально два тижні перемовин, кілька перенесених зустрічей — і ми зі слідчим уже проводимо на Банковій справжнісінький слідчий експеримент, розголошувати веселі подробиці якого нам обом забороняє українське законодавство.

Ще кілька тижнів — і наступна зустріч. Щоб узгодити й підписати «розшифровку» слідчого експерименту. Час умовлений. Місце теж... Чесно кажучи, важкувато буває потрапити до кабінету потрібної людини крізь хромовані ґрати і дві лінії оборони з автоматами, якщо під час телефонної розмови не встигаєш спитати номер потрібного кабінету й не маєш номера потрібної людини (адже дзвонить мій слідчий із прихованого, «приватного»)...

Але це дрібниці. Бо я нарешті все підписала. Відповіла на десяток запитань. І навіть зі здивуванням дізналася, що в цій справі для мене є хоч одна новина: як виявилось, під час нашої зі слідчим зустрічі на Банковій (мені здавалося, що нас було двоє) були

присутні поняті. Вони як ховрах із відомої комедії: ви їх не бачите, а вони є. Принаймні так пояснив мені слідчий. Ну, може, десь і ховалися... Але оскільки їхні дані були зазначені в протоколі, я вже подивилася на них хоча б у соцмережі. Симпатичні хлопці. Шкода, звісно, що не майданівці...

...«Ви змогли б упізнати обличчя чи голос когось із правоохоронців, які кидали гранати?» — запитують у мене на кожному допиті. От і сьогодні. Хоча минуло ж, зрештою, лише півтора року. Півтора року снігу на беркутівських шоломах, палаючих наметів, скривавлених тіл на центральній площі міста, снігу на шоломах військових, скривавлених тіл на околицях Донецька... Півтора року надважливих речей, у яких події першого дня зими позаминулого року зрештою розчинилися. Інакше не могло й бути.

Сьогодні під АП зразка 1 грудня 2013 року я впізнаю хіба що власних друзів... Хоча вони дуже змінилися. Ще можу впізнати Порошенка. «На х...!» — скандувала йому того дня доведена до відчаю Банкова. «...Це провокація», — гнув свою лінію майбутній президент. ■

Автор:
**Валерія
Бурлакова**

**...«ВИ ЗМОГЛИ Б УПІЗНАТИ
ОБЛИЧЧЯ ЧИ ГОЛОС
КОГОСЬ ІЗ
ПРАВООХОРОНЦІВ, ЯКІ
КИДАЛИ ГРАНАТИ?» —
ЗАПИТУЮТЬ У МЕНЕ НА
КОЖНОМУ ДОПИТІ**

Стівен Пайфер:

«Я не бачу значущих змін у американській політиці щодо України через іранське питання»

Із колишнім послом США в Україні, а сьогодні керівником програми з контролю над ядерним озброєнням та його непоширення в Інституті Брукінгса **Тиждень** поспілкувався про те, чи може ядерна угода з Іраном змінити політику Вашингтона щодо Києва та Москви, і про очікування, пов'язані з мінським процесом.

У. Т.: Ядерна угода між Америкою та Іраном, а відтак новини про подяку Барака Обами Владіміру Путіну за роль Росії в переговорах викликали спекуляції на тему можливих змін курсу США щодо РФ в українському питанні. Чи варто пов'язувати ці події?

— Вбачати таку залежність між Україною та Іраном — це серйозне перебільшення. Росія співпрацювала зі США, ЄС і Китаєм під час переговорів щодо Ірану, бо Тегеран без ядерної зброї був у її інтересах. І нинішні відносини Москви з Пекіном теж могли стати одним із чинників, через які вона прагнула б докласти максимальних зусиль, аби угода не зірвалася.

Я не бачу якихось значущих змін у американській політиці щодо України через іранське питання. Вашингтон дуже добре розділяє різні аспекти дипломатії. Мається на увазі, що в нас можуть бути серйозні розбіжності з Росією із приводу України, але водночас є якісь питання, у яких інтереси США та РФ збігаються і вони можуть співпрацювати. Одне з них — Іран.

Коли я працював у американському посольстві в Москві у 1987 році, ми майже підписали Договір про ліквідацію ра-

Спілкувалась
Анна Корбут

кет середньої та малої дальності, був прогрес у питаннях стратегічних озброєнь, а також у деяких аспектах щодо прав людини. Паралельно США постачали до Афганістану комплекси Stinger, якими там воювали з радянською армією. Вашингтон і Москва вміють розділяти різні питання.

У. Т.: Іще один момент, що за непокоїть українців, — візит Вікторії Нуланд до Києва й тиск на парламентаріїв, аби ті проголосували за зміни до Конституції, які багатьом тут видаються суперечливими й небезпечними для територіальної цілісності країни. Тепер, коли Україна таки зробила цей крок у виконанні Мінська-2, а важелів

«ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ НЕ ОЗНАЧАЄ ДЕЛЕГУВАННЯ НА МІСЦЕВИЙ РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНО ВАЖЛИВИХ ПИТАНЬ НА КШТАЛТ ОБОРОННОЇ ЧИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ»

тиску на іншу сторону, щоб та повелася відповідним чином, мало (умовний дедлайн виконання Мінська-2 — кінець 2015 року), чи існує імовірність, що американські та європейські партнери далі тиснутимуть саме на Київ, аби домогтися бодай якогось дальшого прогресу за рахунок поступок?

— Хочу звернути увагу на три моменти. По-перше, якщо подивитися на заяви американських і європейських урядовців про виконання Мінська-2, вони

значно критичніші щодо Москви та сепаратистів. І санкції Заходу накладено на Росію.

По-друге, на Заході поширена думка, що позиція українського уряду буде політично сильніша, якщо Київ матиме аргумент на кшталт «ми робимо все можливе для виконання Мінська-2». Тоді вийде, що всі проблеми виключно від російської та сепаратистської сторін.

По-третє, більш безвідносно до Донбасу та сепаратистів, американський уряд прихильно ставиться до децентралізації загалом. І я з цим погоджуюся. Нинішня структура управління в Україні дає забагато влади й повноважень центру. Але значно дівіше, коли якісь рішення делегуються на регіональний та муніципальний рівні. До такої реформи американський уряд заохочував би Україну навіть без нинішньої ситуації на Сході.

Однак децентралізація не означає делегування на місцевий рівень національно важливих питань на кшталт оборонної чи зовнішньої політики. Мова радше про децентралізацію в сферах освіти чи охорони здоров'я.

У. Т.: За умовами Мінська-2, наступним кроком після конституційної реформи на окупованих територіях Донецької та Луганської областей мають стати вибори, а затим відновлення українського контролю над кордоном. Але будь-яка нелояльність до сепаратистів там насильницьки переслідується, а ще багато місцевих, зокрема патріотично настроєних, жителів уже виїхали. Чи можуть у такій ситуації, на думку західних партнерів України, відбутися нормальні вибори? А якщо до кінця 2015 року їх не буде, чи обговорюються якісь запасні варіанти дій?

— Якщо «ДНР» і «ЛНР» дозволять ОБСЄ допомогти в організації та проведенні голосування під ретельним наглядом, можливість перегонів є. На жаль, я не бачу такої готовності в сепаратистів. Але позиція України на міжнародній арені тільки посилиться, якщо вона заявить про готовність співпра-

цювати з ОБСЄ у проведенні вільних виборів на окупованих частинах Донбасу, де громадяни висловили б свої погляди.

Що стосується запасних варіантів, у мене таке враження, що наразі західні лідери тримаються Мінська-2, хоча й усвідомлюють, що той не виконується належним чином. Однак поки що це єдина домовленість, на яку пристали українці, росіяни та сепаратисти.

Для України важливо позиціонувати себе як сторону, яка зробила все можливе для реалізації Мінська-2. Якщо до кінця року стане очевидно, що угода не виконується (а мені, на жаль, здається, що так і буде), їй краще бути в позиції, за якої уся вина за це ляже на сепаратистів та Москву. І коли хтось на кшталт Захарченка каже, що не дозволить Україні відновити контроль і суверенітет над територіями, наразі підконтрольними сепаратистам (а це ж головна ціль Мінська-2), то його заяви точно не грають на руку тій стороні. Отже, всупереч угоді діють власне сепаратисти. І коли настане 31 грудня 2015 року і з'ясується, що Мінськ-2 не виконано, Україні варто намагатися опинитися в позиції, за якої уся вина за недотримання лягає на самопроголошені «республіки» та Росію.

У. Т.: Якщо останні конституційні поступки грають на користь Києва на міжнародній арені, то як щодо повільних реформ? Чи є втому в американському політикумі від того, як важко даються зміни нашої країні?

— Я такої втоми не бачу. У Вашингтоні є розуміння, що

Україна має шанс. Проводити реформи важко, але що більше і швидше зроблено, то скоріше мине період економічного болю від цього.

Тим часом між Вашингтоном та Києвом тривають активні консультації на високому рівні. За останній рік до вас тричі приїздив віце-президент Байден; українські президент і прем'єр були в Америці. Між лідерами відбуваються постійні телефонні розмови. Тож дипломатичні відносини, схоже, у достатньо непоганій формі.

Україна є одним із центральних питань як для Європи, так і для США, хоча наразі з нею конкурують Іран та Китай для Сполучених Штатів і грецька криза для ЄС. Наступні кілька днів чи тижнів у США увага буде прикута до голосування щодо іранської угоди в Конгресі. Сподіваюся також, що Євросоюз знайде рішення стосовно Греції. Тоді Захід матиме змогу більше зосередитися на Україні.

Однак є такий цікавий момент, і мені здається, що Москву він неабияк стурбував: попри всю увагу Брюсселя до Афін, червневне рішення продовжити санкції проти Росії від липня 2015 року до кінця січня 2016-го було прийняте на технічному рівні без якихось дебатов на вищих політичних щаблях. Тобто необхідність зберігати їх у Євросоюзі сприймалася як щось саме собою зрозуміле. А якщо буде серйозний наступ сепаратистів, скажімо, на Авдіївку чи Маріуполь, мені здається, що Захід посилить санкції проти Росії. Посилювати є куди: нинішні об-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Стівен Пайфер закінчив Стенфордський університет за спеціальністю «економіка» в 1976 році. У 1978–1980-му працював у Посольстві США в Польщі. 1980-го повернувся до Америки, був спеціалістом із політичних та військових питань у відділі європейської політики та безпеки Держдепартаменту. Брав участь у переговорах зі скорочення ядерних озброєнь середнього радіуса дії в Женеві. Від 1986 до 1988 року – співробітник політичного відділу Посольства США в СРСР. Згодом заступник завідувача секції з питань багатосторонніх відносин та безпеки у відділі Радянського Союзу Держдепартаменту. У 1990–1993-му – заступник радника з політичних питань Посольства США в Великій Британії. Наприкінці 1994 року очолює відділ Росії, України та Євразії Ради національної безпеки США. Від 1998 до 2000 року – американський посол в Україні

меження, коли оцінювати за 10-бальною шкалою, приблизно на рівні 3–4. Я сподіваюся, що західні лідери серйозніше розглядатимуть можливість суворіших санкцій, якщо Росія до кінця року не продемонструє реальних зусиль, спрямованих на виконання Мінська-2. ■

На штучному диханні

Особливості розвитку Криму під російською окупацією знищують його самодостатність та роблять дедалі важчим повернення до складу України

Минув уже понад рік російської окупації Криму, у розпалі уже другий курортний сезон, який в український час був основним готувальником для більшості мешканців півострова. **Тиждень** вирішив поглянути на те, як змінився і далі змінюється Крим під російською владою.

Впадає в око різке зниження доступності статистичної інформації щодо ситуації в економіці та соціальній сфері півострова після його окупації. Обсяг відкритих даних та їх деталізація на сайті Кримстату за 2015 рік у рази менші, ніж за 2014-й (коли місцева статистика поповнювалася графами й рубриками українських часів), що суттєво ускладнює аналіз соціально-економічної ситуації на півострові. Зокрема, недоступними є не лише дані про кількість і середні доходи розташованих там російських військових та інших силовиків, а й дані про динаміку виробництва в розрізі окремих галузей економіки, фізичні обсяги тих чи інших товарів, галузеву чисельність зайнятих (окрім штатних працівників підприємств із понад 15 зайнятих), врешті, немає жодних даних про стан справ у малому бізнесі та серед спрошенців (скільки їх, скільки в них зайнятих, які обсяги виробництва тощо).

Усе це ускладнює оцінку становища, у якому перебуває абсолютна більшість кримчан, особливо за межами центру республіки – Сімферополя. Однак ми все ж спробуємо окреслити соціально-економічну ситуацію на основі доступних даних, свідчень відкритих джерел та експертних оцінок.

РІВЕНЬ ЖИТТЯ

У 2013 році середня заробітна плата штатного працівника в Криму, за даними Держстату України, становила \$350, у бе-

Автор:
Олександр
Крамар

резні 2015-го за офіційним курсом ЦБ РФ – стільки само. Проте штатних працівників на підприємствах, в установах та організаціях (без малих підприємств) у майже двохмільйонному Криму було лише 282,1 тис. осіб. Скільки загалом зайнятих в економіці півострова (враховуючи самозайнятих та працівників малого бізнесу), нинішня кримська статистика замовчує. Торік їхня чисельність становила 820,6 тис. Тобто штатними працівниками зараз є трохи більше ніж третина всіх зайнятих. Причому 97,7 тис. з них зосереджені в адміністративному центрі – Сімферополі, де проживало менш як 20% мешканців півострова, а за його меж-

ами на 1,55 млн мешканців налічувалося лише 184,4 тис. штатних працівників. Тобто лише кожен восьмий житель.

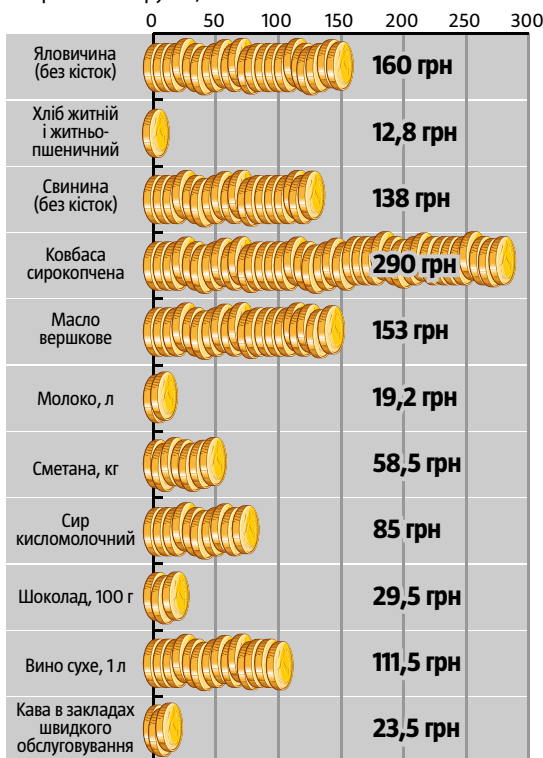
Порівняння доходів тих категорій кримчан (чиновники, пенсіонери, бюджетники), які вважаються найбільшими вигодоотримувачами від анексії півострова Росією, до та під час окупації свідчить, що вони залишилися приблизно такими самими, як за українських часів. Економічного зиску від потрапляння до складу Росії ані пенсіонери, ані бюджетники або взагалі не відчували, або відчували мінімально. Основна причина цього – в рази більші, ніж у континентальній Україні, ціни, які значно зросли там порівняно з українськими часами, і вищі, ніж були на півострові до анексії, часто навіть у доларовому еквіваленті.

Скільки з 280 тис. штатних працівників працює на державу-окупанта зараз, статистика замовчує. За українських часів в органах управління, правоохоронних органах, обороні та бюджетній сфері на півострові працювало 144,6 тис. кримчан. І зараз навряд чи більше, радше навпаки. У сферах із найвищими офіційними доходами взагалі спостерігалася мізерна зайнятість: в органах влади (без місцевого самоврядування), середня заробітна плата у яких перевищила \$550, було зайнято лише 17,5 тис. осіб. Високі зарплати також у силовиків, яких на території півострова налічується кілька десят тисяч. Однак, як уже зазначалося, статистичних даних про них, не кажучи вже про їхні доходи, немає.

До другого ешелону клієнтів держави-окупанта належать пенсіонери, яких у Криму понад 540 тис. На початок 2014-го середня пенсія дорівнювала \$180, у квітні 2015-го зросла до \$200. А також працівники органів місцевого самоврядування та бюджет-

Кримські ціни

Ціни на окремі види товарів у Криму в червні 2015 року (для перерахунку використано курс 0,4 грн за 1 російський рубль)

За офіційними даними Кримстату

ної сфери. Їхні номінальні заробітні плати в доларовому еквіваленті тепер теж дещо вищі, ніж були до анексії Росією півострова, або принаймні не поступаються їм. Узагальнених даних за секторами Кримстат зараз не публікує, тож порівнювати доводиться те, що є: у березні 2015 року вихователі дошкільних закладів отримували в середньому \$300, працівники ЗОШ – \$360, викладачі вишів – \$375. За українських часів у 2013-му середня зарплата в освіті на півострові становила \$340. Середній медперсонал одержує в окупованому Криму \$305, лікарі та інші спеціалісти з вищою освітою – \$480. У 2013-му середня зарплата в медицині становила \$315. Доходи працівників місцевого самоврядування в березні 2015-го – \$330, тоді як українська статистика 2013-го давала середній показник для зайнятих у секторі державного управління та оборони на рівні \$420.

Порівняння нинішніх доходів бюджетників у Криму із доокупаційними часами, а не з теперішнім їхнім рівнем в Україні загальною чи прилеглих до Криму регіонах зокрема є свідомим. Адже з лютого 2014-го півострів розвивався у відірваному від решти України стані за постійного зростання ножиць цін порівняно з тими, що були в континентальній частині країни. Та й самі мешканці Криму, які одну з основних переваг приєднання до РФ вбачали у вищому рівні доходів там, мусили порівнювати новий рівень доходів саме з доокупаційним в Україні, а не з тим, що склався в ній уже після анексії півострова й не мав до них жодного стосунку.

Харчові продукти, інші споживчі товари, що є переважно імпортними, подорожчали порівняно з доокупаційним періодом (див. «Кримські ціни»). Наприклад, кілограм яловичини на півострові зараз коштує 160 грн (тут і далі використовується курс 0,4 грн за 1 російський рубль), свинини – 138 грн, масла вершкового – 153 грн, кисломолочного сиру – 85 грн, сметани – 58,5 грн, хліб житньо-пшеничний – 12,8 грн, літр молока – 19,2 грн, 100 г шоколаду – 29,5 грн, кава в закладах швидкого харчування – 23,5 грн. З огляду на 1,5–2-кратну різницю цін порів-

Офіційний прожитковий мінімум у Криму в I кварталі 2015 року, \$ за офіційним курсом ЦБ РФ

За офіційними даними Кримстату

няно з Україною виникають питання щодо достовірності показників офіційного прожиткового мінімуму в Криму, які в I кварталі 2015 року становили лише 2,2 тис. грн для працездатних та 1,72 тис. грн для пенсіонерів. Це навіть менше, ніж в Україні (див. *Тиждень*, № 23/2015).

На цьому тлі значно гіршим не лише порівняно з доокупаційними часами, а й із нинішнім станом в Україні є рівень життя в позабюджетній сфері. У приватному секторі зарплати зазвичай становлять \$150–250, що навіть менше, аніж у 2013 році. В умовах занепаду реального сектору економіки (про це нижче) пропозиція робочої сили значно перевищує попит, наростає приховане безробіття, падають обсяги виручки. Причому найскладніша ситуація в малому бізнесі, дані про який нинішня кримська статистика даремно замовчує. А в українському Криму в малих підприємствах та ФОП працювало у 2013 році майже 200 тис. осіб, що значно більше, ніж у бюджетній сфері, та лише в 1,4 раза менше, ніж зараз налічується усіх штатних працівників.

З НІГ НА ГОЛОВУ

Крим дедалі більше набуває ознак самостійно нежиттєздатної пенсійно-військової економіки, у якій фінансові вливання федерального російського бюджету в пенсійне забезпечення та утримання військових стають основним джерелом компенсації прогресуючого занепаду реального сектору економіки та втрати туристичних доходів.

Набирає обертів спад у більшості галузей обробної промисловості: якщо у 2014-му скорочення виробництва до 2013 року становило 11,8%, то в січні – травні 2015-го до січня – травня 2013-го – вже 24,6%. Це значно

більше, ніж за той самий період в Україні (якщо не брати до уваги охоплених бойовими діями Донецької та Луганської областей). Попри великий дефіцит харчових продуктів, стрімко зменшується навіть виробництво м'яса та яєць: на 14,8% і 7,4% у другому півріччі 2014-го порівняно з першим та на 18,2% і 10,5% у січні – травні 2015-го проти аналогічного періоду 2014-го. Не кажучи вже про туристичний чи транспортний сектор. Ті й далі зазнають збитків через втрату більшості туристів і транзитних потоків із континентальної України, котрі об'єктивно не здатні компенсувати відпочивальники чи вантажопотоки з Росії.

На 282 тис. штатних працівників, із яких майже половина теж отримує зарплату з бюджету, в Криму налічується 543 тис. пенсіонерів. Зрозуміло, що така кількість штатних працівників об'єктивно ніколи не буде здатна забезпечити виплату нинішніх пенсій на рівні 55% середньої заробітної плати удвічі більшій кількості пенсіонерів. Бо для цього відрахування мали б бути більшими, ніж уся заробітна плата. Водночас установити пенсії на рівні, який був би підйомним для економіки Криму, означало б зменшити їх принаймні у 2,5–3 рази, у середньому до \$70–85, тобто приблизно до рівня, який сьогодні спостерігається в Україні. Але за нинішніх цін у Криму це прирвало б його мешканців на рівень життя, у півтора-два рази нижчий порівняно з Україною.

Таким чином, пенсійні виплати (\$1,4 млрд) можливі лише за рахунок дотацій федерального бюджету РФ. І разом зі щедрими виплатами і бюджетниками, чиновниками і силовиками вони поволі перетворюються на основне джерело підтримання життя й забезпечення роботою місцевих виробників товарів і послуг. Економіка півострова змушена перелаштовуватися на цей новий ланцюжок «штучного живлення», у центрі якого військові, адміністрація, бюджетники, потім ті, хто їх постачає та обслуговує, і вже далі ті, хто обслуговує та постачає всім необхідним других. Відповідно й накачування Криму військовими та іншими силовиками бачиться не лише маніакальним прагненням Пу-

тіна перетворити його на «непо-топлюваний авіаносець», а й спробою компенсувати втрати півострова від зменшення потоку туристів та згорання реального сектору економіки загальом.

Щоправда, обсяг обіцяних під час анексії дотацій для Криму постійно зменшується. Спочатку для підтримки та розвитку півострова лише у 2014-му передбачалося майже 11 млрд за тогочасним курсом. А відповідно до затверджені вже цього року нової редакції федеральної програми все фінансування до 2020-го за актуальним курсом рубля становитиме лише \$12 млрд. Безперечно, для країни з понад 140 млн жителів та все ще значними (хоч і принаймні вдвічі меншими, ніж кілька років тому) нафтогазовими доходами дотувати Крим на кілька мільярдів доларів щороку теоретично можливо. Але як довго росіяни будуть готуві платити за «вітрину русского міра» в Криму, який ніколи не зможе вийти на показники самодостатності, а, навпаки, лише віддалятиметься від неї? І що тоді буде з населенням півострова, коли надійно підсаджений на голку дотацій Крим зіштовхнеться з їх різким зменшенням або й повним припиненням?

МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ

Потворні соціально-економічні реалії, які формує Кремль в окупованому Криму, різко утруднюють його повернення до складу України з фінансового та соціального погляду. Україна не зможе дозволити собі підтримувати там нинішній рівень виплат пенсіонерам і бюджетникам. А в такому разі повернення півострова до складу України спричинило б різке падіння рівня принаймні номінальних доходів та зростання невдоволення нинішніх численних клієнтів російської держави.

Порятунок бачиться перехідний період, коли Крим у разі виходу зі складу РФ або її відмови дотувати його пережив би період різкого обвалу виплат пенсіонерам та бюджетникам внаслідок адаптації цих виплат до власних внутрішніх можливостей. Після цього реінтеграція до складу України вже не призвела б до падіння рівня життя жодної верстви на півострові, а, навпаки, забезпечила б його

Середні виплати окремим категоріям мешканців Криму, \$ за середнім офіційним курсом ЦБ РФ у березні 2015 року

За даними Держстату

зростання в значної, якщо не більшої, частини мешканців у результаті зниження цін та збільшення доходів від туризму.

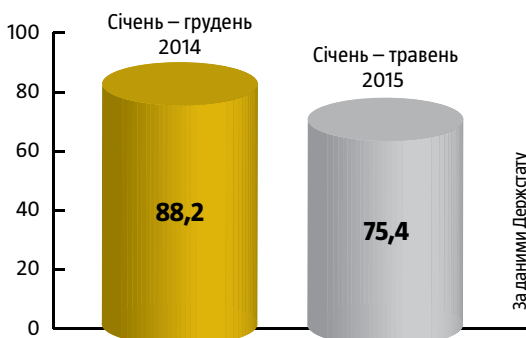
Водночас рік після анексії засвідчив неспроможність української влади організувати ефективну транспортно-економічну блокаду півострова. І зробити це буде дедалі складніше через економічні інтереси задіяних у торгівлі з півостровом гравців.

Понад те, навіть для України Крим поволі стає одним із найбільших ринків вивезення товарів. Наприклад, за даними Держстату, лише за січень – квітень 2015 року з України до формально «вільної економічної зони (ВЕЗ) Крим» було вивезено товарів на суму \$308,7 млн – майже 2,4% усього їх експорту з країни. Експорт до Криму був

утричі більшим за український експорт товарів до Франції, у 1,5–2 рази – ніж до Молдови, Румунії, Чехії, США, перевищував обсяги наших поставок до Білорусі (\$243,3 млн), Ірану (\$250,7 млн), Угорщини (\$282,4 млн). І був лише вдвічі меншим від експорту до Польщі (\$633,9 млн) та ненабагато меншим, ніж до Німеччини (\$433,8 млн) чи Іспанії (\$356,7 млн).

Причому темпи експорту українських товарів до Криму стрімко зростають. Наприклад, за перші два місяці (січень – лютий) 2015-го він становив \$96,5 млн, а за наступні два (березень – квітень) – уже \$212,2 млн. Якщо тенденція триватиме, то до кінця року окупований півострів може вийти на четверте-п'яте місце в рейтингу українських експортних ринків. Враховуючи, що частина товарів таким способом може через Крим постачатися далі в Росію для уникнення обмежень, які запроваджені на українські товари в РФ, крім пенсійно-військового характеру економіка півострова може набути ще й рис контрабандно-реекспортного перевалочного пункту, за допомогою якого українські постачальники намагатимуться обійти як дійсні, так і вже анонсовані нові обмеження та квоти на українські товари у зв'язку з набранням чинності економічною частиною Угоди про асоціацію з ЄС. ■

Динаміка виробництва продукції обробної промисловості, % до відповідного періоду 2013 року

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30 тел. (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Як ділити?

Децентралізація: у пошуках зразків

Автор:
Юрій
Макаров

Рано чи пізно довелося б це робити, то чому не зараз? Цікаво, чому так чи так довелося б? Бо нинішній територіально-адміністративний устрій морально застарів, і застарів безнадійно. У цьому сенсі держава Україна досі залишається в чомусь покращеною, а в чомусь погіршеною УРСР – звісно, з погляду не змісту, а форми, яка, погодьтеся, визначає чимало. Ця модель, коли всім керують згори, ретельно вирощувалася під сталінську імперію і цілком відповідала її потребам: будь-яке господарське рішення або ухвалювали в центрі, або з ним узгоджували. У СРСР, який був одним великим заводом (чи одним великим концтабором, залежить від позиції спостерігача), іншої можливості не існувало.

Люди старшого покоління пам'ятають спробу так званої хрущовської економічної реформи: наприкінці 1950-х було ліквідовано більшість союзних міністерств, а замість них створили територіальні господарчі об'єднання – раднаргоспи, в Україні їх було 14. Теоретично це мало поживати економіку; у реальності утворилася плутанина, бо партійна вертикаль ніяк не бажала втрачати контроль над усіма процесами, і найстрашнішим звонуванням для керівників новоутворених одиниць було «місцювання», себто прояви нормальної господарчої самостійності, до того ж сказавши «а», ніхто не готовий був казати «б»: засоби виробництва залишалися у власності держави. Реформу швиденько прикрутили, відновивши сталінську централізовану систему, а посланці з регіонів і далі штурмували всесоюзні міністерства й Держплан із метою вибити собі легші завдання й випросити преференції.

Після 1991-го мало що змінилося, нова Україна лише ско-

піювала колишні союзні органи (тоді в нас це називалося «розбудова держави», навіть журнал виходив із такою назвою), ну і, зрозуміло, втратила можливість керувати приватним бізнесом, але логіка збереглася. Тобто державної економіки давно нема, а логіка є, розумієте?

Дилема поточного моменту така: якщо всі реформи проводити виключно згори, для керування цим процесом потрібен лідер виняткових моральних та вольових якостей, а де його взяти? Можна діяти про-

всіх посткомуністичних теренах не так багато ефективних, вражаючих прикладів успіху. До того ж Грузія – це якось ментально близько, зрозуміло: так би мовити, однокамерники, товариші по нещастю. Проте її поступ забезпечувався саме згори: без команди харизматичних революціонерів, які ламали через коліно патріархальні звичаї та звички, нічого не відбулося б.

Невтямки, чому свідомо відсувається на другий план не менш позитивний досвід не менш братньої Польщі? Там успіх «шокової терапії» не останньою чергою став можливий завдяки позбавленню центрального уряду функцій керування кожним дитсадком. Територіальна реформа здійснювалася синхронно з економічною: план Бальцеровича запущено наприкінці 1989 року, а 1990-го відбувся поділ усієї країни на найменші самоврядні територіальні одиниці – гміни. Якщо вірити учасникам і очевидцям, перетворення рухалися знизу вгору, і це саме те, чого нам критично бракує. Сказати, що стартові умови у поляків були сприятливіші, ніж у нас, важко: інфляція 640% річних, пусті полиці магазинів, виробнича база та інфраструктура в руїні – все те, що ми пам'ятаємо на початку 1990-х і з чого хай там як виборсалися. Припустити, що польська ментальність чимось принципово відрізняється від української, теж важко. Хіба що потужніша пам'ять традиції, зокрема й традиції демократії, сильніша віра в можливість відродитися.

Зрозуміло, що ділитися владою ніхто не хоче, це базовий інстинкт політичного класу. Спокусити його можна тільки одним: хоче, щоб акції протесту збиралися не біля Адміністрації президента, а біля місцевої ради? ■

**НИНІШНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНО-
АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ
МОРАЛЬНО ЗАСТАРІВ,
І ЗАСТАРІВ БЕЗНАДІЙНО**

тилежним чином: віддати повноваження на місця й чекати, доки там, у гущі життя, сформуються нові відносини, запрацює реальне самоврядування, визріють нові політичні еліти, не схожі на нинішніх зажерливих «баронів».

Можна поставити дитяче запитання: а з якого це дива місцева влада поводитиметься інакше, ніж зараз? Щодо цього ніякої гарантії, практика покаже. Тільки нині всі розуміють: «барони» мало на що впливають, їм залишається дербанити те, що погано лежить. Можливо, коли буде більше повноважень і ресурсів, відповідати доведеться посерйозному. Особливо якщо самоврядування страхуватимуть справді реформовані прокуратура, поліція та інші страшилки.

Видно неозброєним оком, що в нинішньому ентузіазмі стосовно «варягів» Україна орієнтується переважно на один позитивний досвід – грузинський. Це виправдано, бо на

Географія – невивчений урок?

Сусідів не обирають, тож мусимо знайти форму внутрішнього устрою, яка допоможе протистояти їхнім «заздрощам»

Автор:
**Ольга
Ковалевська**

Уже не вперше українські політики, академічні вчені, громадські діячі й навіть звичайні громадяни беруться за обговорення проблем найбільш адекватної для України форми державного устрою (унітарна чи федеративна?), найбільш вдалого й економічно обґрунтованого районування країни, адекватних назв її регіонів (реанімація старих історичних чи запровадження цілком нових?), нагальності чи передчасності змін наявного територіально-адміністративного поділу тощо.

Однак перед початком цих дискусій нам необхідно зрозуміти й визначити для себе прості, очевидні речі: що в принципі є територією України; яке значення має територія для історичної долі народу, котрий її населяє; як і де вона розміщена в контексті відносин і, на жаль,

імовірних претензій сусідів; які історичні підстави для того, щоб вважати ці території нашими? Так, ці банальні проблеми європейські країни, які не були колоніями, вже давно вирішили – і для них вони старомодні, смішні й наївні. Проте українці без відповіді на них не можуть віднайти й утвердити своє місце під сонцем цивілізації. І тут дуже корисно й важливо було б дослухатися до тих думок, які виголошували наші вчені ще в минулому столітті: щодо важливості й специфіки кожного регіону зокрема та перспектив державотворчих процесів на цих землях загалом.

Як відомо, Михайло Грушевський дав українцям національну історію, а Степан Рудницький – національну географію, тобто чітко визначив територію, на якій ця історія твори-

лася. Важливо пам'ятати, що він говорив про політичну націю, тобто населення певної території, яке безвідносно до своєї етнічної належності бачить себе спільнотою, бажає мати власну державу, вважає себе її громадянами та визнає і дотримується всіх необхідних атрибутів державності (мова, історія, культурний простір тощо). Рудницький, зокрема, писав, що «національна територія – це головна основа нації, на якій вона живе й розвивається», бо саме перетворення території та населення на єдиний більш-менш одноцільний організм формує державу, яка вже потім може політично, економічно, матеріально й духовно зростати. Для вченого ніколи не було сумнівів стосовно того, що український народ здавна жив, живе нині й житиме, хоч би весь світ, «закривши собі, очі

БІОГРАФІЧНА НОТА

Степан Рудницький (3.12.1877, Перемишль, Австро-Угорщина – 3.11.1937, Сандармох, Карельська АРСР) – український географ, картограф, історик, краєзнавець, педагог, академік ВУАН. Основоположник вітчизняної наукової географії та геополітики. Середню освіту здобув у Тернополі, вищу – в університетах Львова, Відня та Берліна.

Учень і послідовник Михайла Грушевського, Ісидора Шараневича, Людвіга Фінкеля, Антонія Ремана. 1901 року здобув ступінь доктора філософії, став членом НТШ. 1904-го брав участь у польових експедиціях Інституту географії Альбрехта Пенка та Геологічного інституту Віктора Уліга. Того ж таки року дістав звання професора. Від 1908-го – професор кафедри географії Львівського університету. Після проголошення ЗУНР став експертом і радником з економіки та політико-географічних питань її уряду. Від 1919 року в еміграції. Був професором економічної географії Академії торгівлі у Відні, професором географії та деканом філософського факультету у Вищому педагогічному інституті імені М. Драгоманова у Празі, одним із засновників Українського вільного університету у Відні. 1926 року повернувся до України на запрошення радянського уряду. Спочатку очолював кафедру топографії і картографії Геодезичного інституту в Харкові. У 1927-му організував Український науково-дослідний інститут географії і картографії, став його першим директором та редактором «Вісника природознавства». Протягом 1927–1933 років здійснив експедиції на Дніпро та Донбас. У 1929-му став керівником кафедри географії ВУАН, комісії краєзнавства, Музею антропології та етнографії імені Ф. Вовка; був обраний академіком ВУАН. У 1933 році заарештований органами НКВД і звинувачений у належності до контрреволюційної організації, шкідництві та шпигунстві. Засуджений до п'яти років позбавлення волі. Покарання відбував у таборі «Свірлаг», на об'єктах Біломорсько-Балтійського каналу, в Соловецькому таборі особливого призначення. 9 жовтня 1937-го згідно з постановою особливої трійки НКВД Ленінградської області РРФСР засуджений до розстрілу і 3 листопада страчений у складі «соловецького етапу». Місце розстрілу – урочище Сандармох, поблизу міста Каргунь (Медвеж'єгорськ, Карелія). Реабілітований 1965 року. У березні 1990-го помертню поновлений у складі АН України. Залишив по собі наукову школу – численних учнів. Його ідеями послуговувалися Юрій Липа, Омелян Прицак та інші дослідники

репетував заодно: нема України, нема українців». На його думку, «Україна обіймає цілком окремішній суцільний простір, причому багатий на природні ресурси. Унаслідок свого особливого «окрайного положення» (спочатку як земля цивілізованого Орієнту, потім як межева територія еллінського світу, потім як лінія розмежування осілих хліборобських та кочових народів і так далі – протягом багатьох століть аж до сьогоднішнього дня) **Україна мусила піти своїм власним, своєрідним шляхом розвитку, цілком відмінним від шляху держав Європи й Азії** (підкреслення Степана Рудницького. – **Авт.**)».

Спираючись на дослідження німецького антропогеографа Фрідріха Ратцеля, Степан Рудницький, а згодом і Юрій Липа зазначали, що ця згадана своєрідність не останньою чергою залежить від мережі річок, яка формує єдність території, торгівлі, влади, звичаїв, мови та релігії. Внутрішня мережа доріг на українських теренах завжди була достосована до мережі рік, переправ, бродів, гирл. Річкова система сполучалася з морською – і наші землі активно контактували не лише через Чорне море із країнами Середземноморського регіону, а й через Атлантичний океан з усім світом. Підкреслюючи роль і значення Чорного моря, Степан Рудницький зазначав, що воно є «єдиним добрим природним кордоном України». Щоб вести діалог із Заходом (Польщею) та Сходом (Росією) і відстоювати власні інтереси, Україна має спертися на своє чорноморське узбережжя. Тому, вважає він, самостійність Української держави немислима без Криму. Саме із Причорномор'я та цього півострова розходяться вигідні й зручні шляхи на Балкани, Кавказ, до Передньої Азії, тобто загалом у Південну Європу, Азію та Африку. Отже, щоб бути міцною та незалежною державою, Україна повинна міцно триматися за ті геополітичні переваги, які має, і використовувати їх для блага своїх жителів.

Розвиваючи ці свої думки й розмірковуючи над способом збереження геополітичних пе-

реваг України, Рудницький наполягав на тому, що держава має бути національною, а отже, монолітною, унітарною, а формуватися власне такою вона може й повинна саме в етнічних межах (які він визначав від Карпат до Кавказу, тобто від Галичини до Кубані, від Полісся до Причорномор'я). Існування української національної держави, на думку вченого, мало запобігти заколотам і конфліктам у південно-східному куті Європи. Окресливши таким чином територію, що мала величезне значення як для самих українців та їхньої державності, так і для континенту загалом, учений майже 100 років тому передбачливо звернув увагу на те, які небезпеки має Україна і про що їй слід постійно пам'ятати.

Географічних сусідів, зрозуміло, не обирають, а отже, треба навчитися з ними жити. Особливо якщо вони постійно зазіхають на те, що за парканом. Серед усіх охочих поживитися за рахунок української території Степан Рудницького найбільше непокоїла Росія. Ще на початку ХХ століття він вважав: якщо колишня Російська імперія почне втрачати Фінляндію, Естонію, Латвію, Литву, Білорусь, то вона зможе зосередитися на внутрішніх проблемах, зокрема на «скульптуризованні» власного народу, піднесенні його освіти й матеріальної культури. А ось коли Росія випустить зі своїх пазурів Україну, тоді вона перестане бути імперією. Ідея Рудницького полягала в тому, щоб створити на противагу Росії «балтійсько-чорноморську федерацію». Аналогічну ідею у своїх творах пізніше пропонував і Юрій Липа, закликаючи у своїй так званій Чорноморській доктрині до заснування регіонального союзу держав, об'єднаних лише економічним та політичним інтересом.

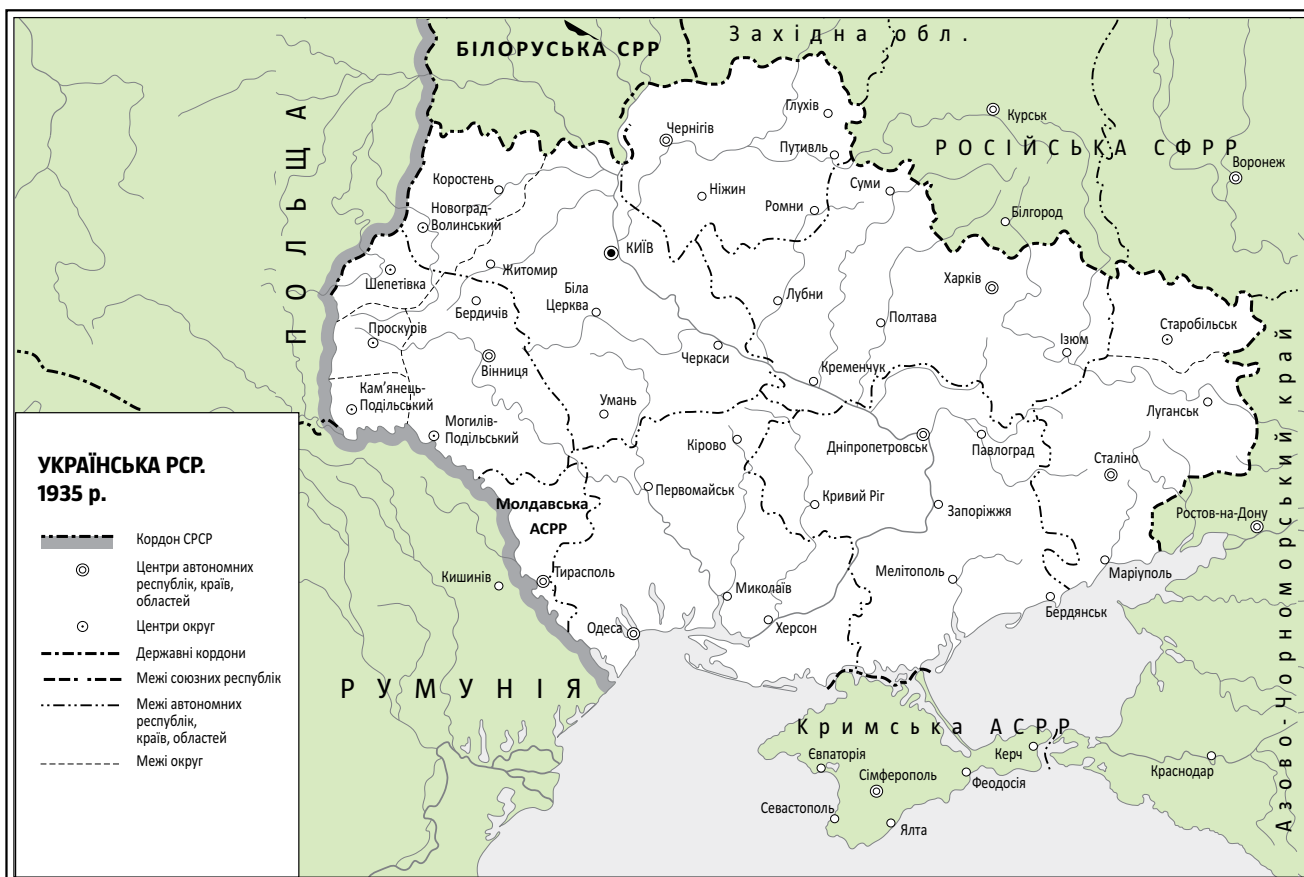
Якщо ми під таким кутом зору бачитимемо й розумітимемо українську національну територію, усвідомлюватимемо значення і специфіку кожного з її складових елементів, а також важливість усіх зовнішніх та внутрішніх загроз, пов'язаних з утратою земель, для існування держави та народу, то питання

про реформу територіально-адміністративного поділу постане зовсім на іншому рівні.

Передусім маємо усвідомити й осягнути свою територію, відкинувши при цьому ідеї будь-яких анексій, окупацій, самопроголошень. І на цій основі, по-перше, звернутися до логічного та зрозумілого економіко-географічного районування, пов'язаного з уже сформованими історико-етнографічними регіонами, а по-друге, саме в контексті такого районування вибудовувати й вертикальну вісь «столиця – регіональний центр», і горизонтальні мережі територіальних громад, наділених відповідними повноваженнями.

«Децентралізація». Вона ж дезінтеграція...

Автор:
Ігор Лосєв

Важко спокійно сприймати нескінченну мантру Петра Порошенка та його оточення про «децентралізацію», яка нібито вирішить усі внутрішні проблеми країни й території. Наділення тих чи тих реформ або ж псевдореформ магічними властивостями – давня традиція української влади та пропагандистського апарату, що її обслуговує. Ми пам'ятаємо про обіцяні нам дива приватизації, про «невидиму руку ринку», що мала забезпечити феноменальні позитивні зміни в українській економіці. На жаль, нічого того народ не побачив, зате відчув багато зовсім інших наслідків, яких не може позбутися дотепер.

Якщо спробувати відволіктися від невтомного зомбування провладними ЗМІ, то легко встановити певне шахрайство ще на рівні етимології. Граматична частинка «де» означає заперечення. Отже, виходить, ніби «централізація» – щось погане, що необхідно відкинути. Це по-перше. А по-друге, слід розуміти, що в Україні раніше, всі 24 роки незалежності, була централізація, хоча це аж ніяк не є фактом.

До речі, кілька століть західноєвропейської історії – це чомусь гостра боротьба осередків цивілізованого зростання – міст (згадаймо середньовічне прислів'я: «Повітря міста робить людину вільною») проти «децентралізації», проти всевладдя місцевих феодалів за сильну центральну владу короля. Нині в Україні київські «герцоги» мають бажання поділитися повноваженнями (й фінансовими потоками, й корупційними схемами) з регіональними «баронами». А яка з того користь «посполитим»? Із того, що національний дохід відтепер більше розкрадатимуть на місцях, ніж у центрі? Децентралізація без викорінення корупції означає лише перерозподіл можливостей між кримінально-олігархічними кланами. До речі, яка централізація була всі ці роки на

Донбасі, в Криму, на Закарпатті? Місцеві круті робили там усе, що хотіли, абсолютно не зважаючи на центр. І не лише щодо власних грошових інтересів, а й граючи в політику. На Донбасі в ідеологічній сфері тамтешні «поважні люди» без жодних комплексів і побоювань здійснювали агітаційно-пропагандистсько-виховний проект «СРСР-2» на тлі дикого хижацького капіталізму кримінальних бізнесюків.

Автономна Республіка Крим повністю віддала себе в «лізинг» Російській Федерації, поставивши під її контроль (за абсолютної байдужості офіційного Києва) усю сферу освіти, культури, інформації тощо. У Севастополі на 370 тис. населення було відкрито 12 філій вищих навчальних закладів Росії, де місцеву молодь навчали й виховували за її програмами. До тамтешніх бібліотек надходила величезна кількість антиукраїнської літератури безпосередньо з Москви й Санкт-Петербурга, а один голова міської адміністрації (призначений Кучмою!) одноосібно категорично заборонив будувати в Севастополі храми Київського патріархату. Яка вже там централізація...

На Закарпатті місцеві начальники не тільки брали участь у формуванні руху політичного русинства, а навіть не гребували особисто його фінансувати, посідаючи в той самий момент крісло глави президентської Адміністрації в Києві (про що випадково прохопився один русинський ватажок, який щиро подякував високопосадовому благодійникові за допомогу). А нині хіба не видно, що на Закарпатті де-факто вже існує окрема, всебічно автономна «Закарпатська народна (точніше феодальна!) республіка», лише формально не проголошена?

Вона має комплекс силових структур, які однозначно підпорядковуються не Києву, а місцевим «авторитетам», свою економічну, податкову, правову сис-

тему, де всі питання кримінального перерозподілу контрабанди та інших незаконних доходів вирішувалися на рівні офіційного керівництва області (у чому публічно зізнався голова ОДА, не вбачаючи в цьому нічого поганого) без жодного втручання центральної влади.

То з якою ж «централізацією» хоче боротися Петро Порошенко?

Цікаво, що, судячи з усього, закарпатські СБУ, УВС, прикордонна служба давно забули про існування своїх центральних київських офісів, певно, заспокоюючи їх відповідними й регулярними «рентами»...

За часів Кучми всі місцеві феодали були зобов'язані публічно шанувати «пана», ділитися, забезпечувати на виборах певний відсоток голосів, а поза тим існувати в режимі «вільного плавання». Саме така політика Києва сприяла зростанню і зміцненню потужного донецького клану, аж ніяк не заважаючи сепаратистським тенденціям на Сході, Півдні й Заході.

Нинішню мантру «децентралізації» подають як небачене розширення прав місцевого самоврядування. Підсвідомо вважається, що воно та збільшення його повноважень – явища однозначно позитивні. Це наше національне лихо – небажання бачити амбівалентність світу, розуміти банальну філософську істину: кожне явище має дві сторони й не може бути суцільним позитивом. Тож буде корисно вже зараз проаналізувати реальні й гіпотетичні негативи цієї реформи, ніж потім зітхати. Коли читаєш численні проекти, а тим більше пропагандистські гімни на честь реформи, впадає в око одна цікава деталь, а саме: автори, пропонуючи зміни, мають у своїй уяві якусь абстрактну ідеальну державу, а не реальну Україну з її проблемами, адміністративними вадами, політичними особливостями тощо.

А найголовніше – забувають про найсуттєвіше для нас (з огляду на прикрий досвід останніх подій): баланс інтересів окремої конкретної території з інтересами країни як цілості. Так, є інтереси жителів села, селища, району, міста, області, але є ще й інтереси України як нації та держави, без реалізації яких ті ж таки потреби жителів територій не можуть бути гарантовані.

Прихильники згаданої реформи постійно оперують поняттям «місцеві громади», доволі не-

чітко його розкриваючи. Місцеві громади – це що? Селищна, сільська, районна, обласна рада чи громадяни, які живуть на відповідній території?

Про місцеві громади у власному сенсі цього слова можна говорити лише стосовно тих країн, де існує розвинене громадянське суспільство, де громадяни на тих чи тих територіях мають надійні важелі контролю за обраною ними місцевою владою і в будь-який момент можуть законним способом зупинити її шкідливі дії.

Годі й казати, що в нас про це можна тільки мріяти. Українські громадяни – виборці одноразового використання: раз на кілька років у них відбирають голоси, а потім цими голосами розпоряджаються на власний розсуд як своїм приватним капіталом, не цікавлячись думкою громади. Цей мандат, отриманий від співвітчизників на виконання передвиборної програми, використовують для освячення будь-яких дій, добре розуміючи, що громада в періоди між виборами є фактично безправною. Як іронічно писав Тарас Шевченко, «вона – капуста головата». На жаль, це дуже справедлива характеристика нинішніх соціально-політичних можливостей наших місцевих громад. Насправді в багатьох проектах реформи йдеться про розширення прав зовсім не їхніх, а органів місцевої влади, ре-

гіональної бюрократії (а відповідно й місцевих олігархів, кримінальних авторитетів та ін.). Ось ця публіка захоплено сприйме «децентралізацію» і використає її у своїх інтересах. Вона й раніше не потерпала від браку можливостей, а тепер багато з них зможе ще й легалізувати. Ідея фікс Порошенка та його оточення може на ділі призвести до своєрідної «законної» феодалізації України, дуже підсилюючи сепаратистський потенціал там, де він є, і

РЕАЛЬНО КЕРУВАТИМУТЬ НА МІСЦЯХ НЕ ГРОМАДИ, А КЛАНИ, ЯКІ ПІДПОРЯДКУЮТЬ СОБІ ТАМТЕШНІ ОРГАНИ ВЛАДИ

штучно пробуджуючи там, де його немає чи він присутній на мізерному рівні. Реально керуватимуть на місцях не громади, а клани, які підпорядковують собі тамтешні органи влади й вирішуватимуть свої проблеми коштом звичайних жителів.

Ніяке розширення прав місцевого самоврядування не може обмежувати дію на всіх територіях держави загальноукраїнського права, насамперед Конституції, а також законів України (нещодавно, виступаючи в Маріуполі, президент Порошенко заявив, що населення Донецької області може й не виконувати підписаного ним закону про декомунізацію, буквально: «Тут маріупольці запитують, чи треба їм перейменувати завод імені Ілліча, ну якщо маріупольці не хочуть, то й не треба...»). На місцях є дуже багато діячів, які розуміють самоврядування як своєрідну екстериторіальність і невідповідність центральної владі. Ба більше, деякі місцеві ради в Україні дозволяють собі диктувати державі зовнішню політику, нав'язувати певну ідеологію як обов'язкову, публічно висловлюватися з питань, що виходять далеко за межі їхніх повноважень тощо. Експеримент може закінчитися трагічно (тим більше що він очевидно любіється ззовні), оскільки під час війни всі держави, які хочуть встояти й не капітулювати, неминуче гранично централізуються. Навряд чи Україні вдасться пройти між крапельками... ■

Закарпатський клан Балог – один із тих, яким ніколи не заважала «надмірна централізація влади в Києві»

ФОТО: УНАН

Як клонувати Саакашвілі

Багаторазово анонсована владою децентралізація, що вже набила оскомину, ставить перед українцями важливе питання про якість кадрів на місцях

Автор:
Денис
Казанський

Адже після обіцяного розширення повноважень місцевої влади мерам, депутатам, головам державних адміністрацій та іншим регіональним чиновникам доведеться виконувати більше роботи, а також ухвалювати відповідальні рішення, ніж тепер. Чи виявиться це завданням під силу тим, хто працює у виконкомках та регіональних адміністраціях сьогодні?

На жаль, ситуація в провінції невітніша. Якщо у верхніх ешелонах влади, до якої прикута увага провідних ЗМІ, зару-

біжних політиків та експертів, відбуваються кадрові чистки й спостерігається певний прогрес, то на місцях, навпаки, повний застій. Гучні призначення та люстраційні процеси в регіонах мають епізодичний характер. Найчастіше на місцях працюють чиновники, які давно вже вросли в систему та в яких за роки служби виробилася дивна здатність виживати за будь-якої влади й моментально міняти політичну символіку на робочому столі комп'ютера.

Роботу міністрів Кабміну та працівників ГПУ достатньо де-

тально висвітлюють журналісти. Тут ми бачимо і нальоти Сакварелідзе на прокурорів-хабарників, і нову поліцію, сформовану під керівництвом Еки Згуладзе. Грузинські та литовські легіонери помітно пожвавили українське політичне життя, новинні випуски з їхньою участю створюють стійку впевненість у тому, що в Україні реформи йдуть повним ходом. Але що ми знаємо про роботу місцевої влади в різних регіонах України? Про тих, хто й втілює в життя всі директиви та укази столичних міністрів?

Георгій Тука – перший волонтер, що став очільником ОДА. Він змінив Геннадія Москаля на посаді керівника Луганської військово-цивільної адміністрації

ФОТО: УКРАЇНСЬКЕ ФОТО

Головний ньюзмейкер не зі столиці, безумовно, Міхеїл Саакашвілі, який віднедавна працює головою Одеської ОДА. Лише за місяць він встиг створити для преси стільки інформаційних приводів, скільки зазвичай не створюють решта очільників областей за цілий рік. Крім того, кілька днів тому до нього в команду прийшла донька батька російської приватизації Єгора Гайдара Марія Гайдар, яка моментально стала найпопулярнішим українським віце-губернатором.

Але за межами Одеської області спостерігаються швидше зворотні процеси. Особливу тривогу викликають регіони Південного Сходу.

У квітні нардеп від фракції Блоку Петра Порошенка Єгор Фірсов повідомив у блозі, що команда президента чомусь призначає на посади голів районних державних адміністрацій колишніх представників Партії регіонів, замість того щоб відбрати нові, молоді кадри.

«Адміністрація президента спирається на «команду професіоналів», яку випестували Львовчкін і Ключев. Наскільки я знаю, ні в кого з колег по парламенту БПП навіть не намагався просити кадри. Наприклад, внутрішньофракційна група партії УДАР, у яку я входжу, практично не представлена в президентській вертикалі. Хоча заступник глави АП Віталій Ковальчук – виходець із нашої партії, тож він як ніхто повинен знати кадровий потенціал усіх обласних партійних організацій.

Висновок невтішний: одна з найважливіших проблем державного управління під назвою «підбір кадрів» так і не вирішена. Призначення чиновників як було, так і залишається непрозорим. А головним чинником при влаштуванні на роботу в ОДА чи РДА була і залишається лояльність. Ніяких соціальних ліфтів немає, люди, які не мають досвіду роботи у владі, ніколи туди і не потраплять», – написав Фірсов.

Як доказ своїх слів він навіть список голів РДА в Дніпропетровській області, які раніше перебували в ПР. Виявилось, що 17 із 22 районів віддані в управління колишнім регіоналам.

Ситуація вимальовується досить дивна. Якщо в Одеську область президент Порошенко призначає досвідченого й медіа-активного реформатора, то в Дніпропетровській чомусь консервуються старі кадри, що роками слугували опорою корупційного режиму. Навряд чи можна серйозно говорити про реформи в цьому регіоні з такою кадровою політикою.

Багато питань також до голів ОДА. Спостерігаючи за активною діяльністю очільника Одещини Міхеїла Саакашвілі, який влаштовує публічні прочуханки продажним чиновникам і власноруч зносить бульдозером незаконно встановлені огорожі, мимоволі замислюєшся: чому з 25 голів ОДА в регіонах тільки він працює таким чином? Що заважає іншим зносити незаконні будівлі та влаштовувати корупціонерам прочухана? Чому, наприклад, керівник Житомирської області Машковський не поїхав на місце нелегального видобутку бурштину й не влаштував прочуханки місцевій корумпованій міліції та прокуратурі?

Напрошується очевидний висновок: якщо інші українські голови облдержадміністрацій не хочуть працювати так само, як Саакашвілі, то вони повинні бути звільнені найближчим часом. Адже ми вже маємо перед очима приклад того, як може працювати керівник регіону, коли він хоче працювати. Інша справа, що в усі українські області грузинів керівниками не візьмеш – необхідно шукати свої кадри. І такі, на які не страшно залишити регіон, адже в майбутньому регіональні очільники матимуть більшу вагу, ніж зараз. Як ми пам'ятаємо, у 2014 році слабкі та нерішучі голови ОДА стали однією з причин безславної здачі Донецької та Луганської областей угрупованням проросійських бойовиків. А от у Дніпропетровську авторитетний керівник досить швидко притиснув сепаратистів до нігтя.

Очевидно, щоб домогтися прогресу в реформах, потрібно брати на посади голів облдержадміністрацій людей не з системи. Таких, хто не вбудований в українську корупційну верти-

каль, але при цьому з досвідом організаційної роботи. Саакашвілі, безумовно, ідеально підходить на цю роль, але і в Україні можна знайти потрібних фахівців.

Найкраща кузня майбутніх управлінських кадрів сьогодні – це волонтерське середовище, де зустрічаються не тільки хороші організатори та ентузіасти, а й ідейні патріоти, що в нинішній ситуації, напевно, головне. Ймовірно, неминучість такого шляху вже усвідомили й нагорі. Так керівником Луганської області став волонтер Георгій Тука. За цим призначенням, за логікою, повинні відбутися й інші.

Волонтерське середовище фактично створило в останній рік власне міністерство оборони, яке працює часто успішніше, ніж міністерство Степана Полторака. Люди, які, не питаючи дозволу, без зайвого пафосу взяли на себе частину функцій держави та виконали їх, не вимагаючи для себе ніякої особливої нагороди, точ-

ЩОБ ДОМОГТИСЯ ПРОГРЕСУ В РЕФОРМАХ, ПОТРІБНО БРАТИ НА ПОСАДИ ГОЛІВ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЙ ЛЮДЕЙ НЕ З СИСТЕМИ

но більш гідні обіймати державні посади, ніж злочинкуваті чиновники-хамелеони.

Інший важливий кадровий резерв – люди бізнесу. Ось тільки для того, щоб і перші, і другі не загрузили в корупційному болоті, необхідно встановлювати для чиновників нового зразка відповідну зарплату. Самовіддано працювати за ті гроші, які держава пропонує своїм службовцям нині, може тільки фінансово незалежна людина.

Без кадрової революції на місцях втілювати в життя найсміливіші та корисні починання президента і прем'єра буде просто нікому. Будь-які революційні плани й нові алгоритми старі чиновники, які звикли байдикувати та красти, приречуть на провал. І на цю помилку права в нас уже немає. ■

Ділити економно

Автор:
Богдан
Буткевич

Усі, хто в школі не прогулював уроків географії, знають, що кожна країна поділяється на економічні райони, тобто великі агломерації, які нерідко можуть не збігатися з формальним адміністративним поділом, однак об'єднані господарською спеціалізацією, особливостями історичного розвитку економіки, географічним положенням, схожими природними й трудовими ресурсами тощо. Україна аж ніяк не виняток, у нас таких економічних районів виділяють цілих дев'ять. Проблема в тому, що затіяна владою й цілком у теорії правильна децентралізація та укрупнення адміністративних одиниць майже не враховують тих і історично, і господарськи сталих районів. А це може мати негативні наслідки в достатньо осяжному майбутньому.

Щоб не заглиблюватися далеко в історію, зазначимо, що економічне районування у більш-менш сучасному вигляді в Україні виникло наприкінці 1950-х – на початку 1960-х ро-

ків. Так, у 1957-му Верховна Рада УРСР прийняла постанову «Про подальше удосконалення організації управління промисловістю і будівництвом», згідно з якою було створено економічні адміністративні райони з так званими радами народного господарства. Тобто економікою спробували керувати за територіальним принципом: утворювати з різних адміністративних одиниць господарські з'єднання, якщо це вигідно й дає позитивний ефект. У 1962-му економічні райони були укрупнені до семи: Донецького, Київського, Львівського, Подільського, Придніпровського, Харківського, Чорноморського. Слід віддати належне радянським економістам: цей поділ більш-менш збігався з історичними економічними хабами.

Крім того, на союзному рівні, у Міністерстві промислової політики СРСР, був прийнятий ще один економічний розподіл України на три великі економічно-промислові зони: Донецько-Придніпров-

ську (два промислові райони: Донбас і Придніпров'я, Харківський промисловий вузол, Приазов'я), Південно-Західну (Київський промисловий вузол, Львівський вузол) та Південну (Одеський промисловий вузол). Цей поділ не збігався з історичними реаліями, зате цілком вкладався в радянські економічні ланцюги. Наприклад, об'єднання Донбасу та Придніпров'я давало можливість створювати закриті виробничі потужності від видобутку вугілля до гірничозбагачувальних комбінатів та виплавки металу.

Однак час показав, що саме місцевий, прийнятий на республіканському рівні економічний поділ був життєздатним і враховував реалії. На відміну від адміністративного поділу на області, який був започаткований ще в сталінські часи й майже не змінився до сьогодні. І це при тому, що нерідко області та центральні міста в них обиралися за принципом, щоб цими теренами було легше керувати більшовицькій номен-

U.TYZHDEN@UKR.NET
зворотний зв'язок

клатурі, а не через якісь економічні вигоди чи історичні фактори. Типовим у цьому сенсі є розділення Волині на три області, або приєднання Північної Луганщини, історичної та економічної частини Слобожанщини, до Донбасу, або приєднання Приазов'я до Донецької області тощо. Або як не згадати перенесення адміністративного центру на Закарпатті з історичної столиці Мукачевого до Ужгорода.

Після розпаду СРСР економічний поділ ще більш подрібнили. Так, сьогодні на території України вже дев'ять соціально-економічних районів. Вони не мають державних органів управління, бо не є адміністративними одиницями. Однак розглядаються, ну хоча б на папері, як більш-менш інтегровані території, які можна розвивати разом, створювати в їхніх межах цільові програми для всіх адміністративних одиниць, що входять до них. І загалом розвивати їх як більш перспективні об'єднання, ніж суто за адміністративним поділом. Інше питання, наскільки ефективною є діяльність цих районів. Бо в умовах ринкової економіки та чехарди очільників обласних державних адміністрацій ці економічні райони здебільшого діють виключно на папері в профільних міністерствах та економічних наукових інститутах.

Однак усе ж варто перерахувати ті соціально-економічні райони, що нині є в Україні. Це Столичний (Київська, Чернігівська, Житомирська обл.), або Центральноподільський, який збігається з історичною областю Поділля; Північно-Східний (Харківська, Полтавська, Сумська обл.), що збігається з історичною Слобожанщиною; Донецький (Донецька, Луганська обл.), який окрім історичного та економічного Донбасу включає в себе Приазов'я та частину Слобожанщини; Придніпровський (Запорізька, Дніпропетровська обл.), що збігається із Запоріжжям; Центральний (Кіровоградська, Черкаська обл.); Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська обл.) – історичне Поділля; Карпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька обл.) – Галичина, Закарпаття та Буковина; Північно-Західний (Волинська, Рівненська обл.) – Волинь; Причорноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл., Автономна Республіка Крим) – історичне Причорномор'я.

Як бачимо, райони досить адекватно відображають економічні зв'язки та історичні реалії. Здавалося б, цілком логічно було б укрупнювати адміністративні одиниці якраз на основі цього поділу, тобто виходячи саме з економічних міркувань, особливо якщо вони ґрунтуються на історії та культурі.

Власне, експерти багато разів висловлювали думки, що потрібно не тільки об'єднувати селищні та районні ради, що наразі запроваджуватиметься відповідно до реформи, а й задуматися про зміну обласного устрою в бік соціально-економічного районування. Адже, з одного боку, це дасть змогу різко зменшити витрати на бюрократичний апарат, а з другого – сприятиме адекватнішому розвитку всіх територій України з урахуванням їх особливостей та переваг.

Окрім того, якщо йдеться про той самий Донбас, охоплений війною, то розподіл двох гігантських та історично неприродних областей, із яких він складається, ймовірно, допоміг би й у боротьбі проти сепаратизму та монополії донецького клану на владу. Наприклад, мова може йти про виділення з Донецької області окремої Приазовської з центром у Маріуполі та приєднанням до неї низки районів Запорізької області (Бердянськ), що є й економічно, й історично обґрунтованим. Чи виділення з Луганської області північних її районів, які й культурно, й економічно, й історично більше пов'язані із сусідньою Харківщиною. А якщо говорити про такі складні в економічному сенсі регіони, як Чернігівщина та Сумщина, які мають найбільший темп вимирання населення, то їх об'єднання в одну велику одиницю могло б посприяти в економічному розвитку, а отже, й демографічному.

Однак, на жаль, на сьогодні децентралізаційна реформа абсолютно не враховує цих економічних районів і не спирається на них. Відповідно невдовзі ми можемо зіткнутися із серйозною проблемою, коли цілі області стануть ще біднішими, адже будуть змушені жити переважно на свої гроші й при цьому не матимуть шансів на прорив за нинішнього адміністративно-територіального поділу та обласної системи. Ділити економічно власну територію в Українській державі все якось не виходить. ■

28 липня – 1 серпня
чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

28 липня, 18:00 – розмова про
Германа Броха. Олексій Жупанський,
Олекса Логвиненко, Євгеній
Стасіневич.

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

1 серпня, 16:00 – презентація
книжки «Абрикоси Донбасу» Любові
Якимчук.

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими
змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є»
у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Архітектура постреволюційного періоду

Хто буде обнесене колючим дротом «Межигір'я» на місці пам'ятки історії, навіщо в лісі бетонні дороги та чому багатоповерхівки радника Януковича мають зайняти місце старих дубів

Автор:
**Валерія
Бурлакова**

За 15 км на південь від центру Києва, на околицях Голосіївського району, місто нарешті закінчується й починається ліс. Точніше, урочище Феофанія, зараховане до «винятково цінних лісонасаджень, які підлягають особливій охороні» ще радянською постановою, датованою 1948 роком. Тут ростуть дуби, деяким із яких понад три

сторіччя, тут звабно синіють озера, тут квітнуть дивовижні *Lilium martagon* – занесені до Червоної книги України лісові лілії... Тут чудово.

ЗААСФАЛЬТОВАНИЙ ЗАТИШОК

Спотворити красу природи не вдалося навіть «реконструкторам» парку, які приступили до

своїєї сумнівної, але дуже дорогої справи (вартість лише ескізного проекту реконструкції та благоустрою Феофанії становила 112,3 млн грн) ще у 2004 році. Державні кошти тут відмивали справно. Місцями навіть прозоро. Приміром, уздовж велими несподіваної посеред лісу широкої бетонної дороги (не гіршої, ніж та, якою їздив у Нові Петрівці наш експрезидент) встановлено аж по два ліхтарних стовпи впритул один до одного, через кожні кілька метрів. По одному ліхтарю з кожної такої пари, звісно, не працює.

У чому ще полягає благоустрій? Наприклад, тепер тут є WC – туалети, м'яко кажучи, сільського типу. Здається, на весь парк їх лише два. Також є МАФи, у яких розливають пиво та «розважають»: із колонок гучно лунає російська попса. А ще десятки широченних викладених плиткою доріжок... Виглядають вони, незважаючи на туалети й попсу, «пабагатоому». Але це питання смаку... Чи то навіть цивілізаційного вибору.

ПРИВАТНА ІСТОРІЯ. Передача у приватну власність історичної пам'ятки, якій понад 2,5 тисячоліття, призвела до зміни ландшафту, знищення старовинного оборонного валу та культурного шару ґрунту

«...Вони хвалилися, що парк зробили за європейськими стандартами. Все навпаки! Те, що тут зроблено, суперечить усім європейським стандартам і здоровому глузду на додачу, — каже Володимир Василенко, правознавець-міжнародник, Надзвичайний і Повноважний Посол України, який очолював, зокрема, і наше посольство у Великій Британії. Саме він проводить **Тижню** «екскурсію» забудовами Феофанії, адже живе в цих краях уже багатьох років. — Скажімо, у Лондоні природні ділянки намагаються зберегти у первозданному вигляді. Там немає ані асфальту, ані бетону — у найкращому разі ґравій. Втручання людини мінімальне. У парках трапляються навіть огорожені невеличкими парканами ділянки, куди людині не можна заходити взагалі — тільки спостерігати. Там живуть тварини. А тут нарobili бозна-що... Значна частина лісу була знищена, щоб прокласти дорогу...»

Утім, ще більший сум, ніж плитка і бетон посеред лісу, може викликати лише один погляд на мапу. Бажано, кадастрову. Численні лінії на ній яскраво свідчать: цю землю вже давно почали дериванити.

СТЕЖКАМИ ЯНУКОВИЧА

Лише частина тутешнього лісу залишається лісом і на папері. Так, на кадастрових мапах видно, що «на відкуп» комусь уже віддана південна частина зеленої зони — ця земля більше не має природоохоронного зна-

чення і, найімовірніше, незабаром буде поділена на ділянки під забудову. З певною частиною «не лісової» смуги це вже трапилося — тепер то земля «для індивідуального житлового, гаражного і дачного будівництва».

На південно-західній околиці урочища плавні лінії лісових насаджень різко порушують два величезних «ікла». Це також відведені під забудову ділянки, до того ж уже давно обнесені парканами... Цільове призначення землі: житлова й комерційна забудова. За першим залізним парканом дерева вже вирубані, стоїть будівельна техніка, але немає жодних табличок із поясненням, що тут планується звести. За другою загорожею — монументальним парканом у стилі «Межигіря» (який, щоправда, не всюди встигли добудувати) — дерева ще є. Але вже немає озера...

Опікуються цими ділянками дві фірми. Одна з них — компанія «Жок», яка за дивним збігом обставин ще у 2004 році виграла багатомільйонний тендер на «реконструкцію» парку Феофанія. «Жок» неофіційно, але нерозривно пов'язана з родиною Супрунів: радником Віктора Януковича Миколою Супруном та його дружиною екс-депутатом Люділою Супрун, племінницею комуніста Олександра Ткаченка. Саме до Супруна з питання нібито купівлі ділянки радили звернутися журналістам телеканалу Zik, які свого часу побували на цій території,

навіть прості працівники на будівництві.

Кажуть, саме на цій землі, дериван якої почався ще за Кучми, міг вирости маєток Януковича, який згодом усе ж таки обрав Межигірь. Наводить на цю думку не тільки паркан, а й абсурдні в лісовій місцевості викладені хорошою цеглою доріжки-сходи, що кружляють однією з ділянок... Це навіть не легендарні межигірські пеньки — гірше.

До того ж Віктор Федорович із дружиною якраз були прихо-

НА КАДАСТРОВИХ МАПАХ ВІДНО, ЩО «НА ВІДКУП» КОМУСЬ УЖЕ ВІДДАНА ПІВДЕННА ЧАСТИНА ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ — ЦЯ ЗЕМЛЯ БІЛЬШЕ НЕ МАЄ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗНАЧЕННЯ

жанами храму Святого Пантелеймона у Феофанії. «Янукович був віруючою, богобоязною людиною, — сміється Володимир Василенко. — Тому він облюбував це місце. Вже потім йому підказали, що в Межигірі краще... Але неподобство тут уже почалося».

Було це ще до Помаранчевої революції, коли Янукович був прем'єром і мав надію перемогти на виборах.

Згодом землю, Януковичу більше не потрібну, взяли під свою «опіку» Супруни. Що буде тут далі, покаже час. Але неподалік уже є на що подивитися...

РОЗМІР МАЄ ЗНАЧЕННЯ. Розмах будівництва маєтку Косюка добре видно на супутникових знімках Google

КОНЦТАБІР ДЛЯ ГЕРОЯ УКРАЇНИ

Паркове озеро, у якому хлюпочуться діти. Зелена трава, на якій відпочивають їхні матусі в тіні старих дерев... Але біля одного з берегів озера ідилічна картина раптом обривається, перетворюючи пейзаж на дещо постапокаліптичний. За спинами малюків, що всілися відпочити після купання, здіймається п'ятиметровий чорний паркан, ретельно обплетений колючим дротом.

«Як концтабір, — говорить Володимир Василенко. — Хоча, може, вони вважають, що це ми в концтаборі, а вони на волі...»

Цільове призначення землі

- 1 Земля природоохоронного призначення
- 2 Житлова забудова і комерційна забудова
- 3 Житлова забудова і земля громадського призначення
- 4 Земля громадських та релігійних організацій
- 5 Для індивідуального житлового, гаражного і дачного будівництва
- 6 Житлове будівництво
- 7 Земля історично-культурного призначення

За цим парканом приватна територія.

Цього разу в чийсь руки потрапив навіть не просто ліс. Колучим дротом оповита величезна територія Хотівського городища, однієї з найбільших і найстаріших у Європі пам'яток археології. Бити на сполох із цього приводу вчені стали давно. Ще на початковій стадії будівництва було констатовано: знятий культурний шар, частково зруйнований оборонний вал скіфського періоду, VI–V століття до нашої ери.

Під час першого розголосу, ще у 2009 році, коли будівни-

цтво тут тільки розпочиналося, прокуратура відповідала журналістам, що роботи на ділянці проводяться без дозволу. І, мовляв, «вживаються заходи щодо встановлення винних у вказаних порушеннях осіб».

Але будівництво не припинилося. Здається, зараз воно вже добігає кінця. За парканом снують туди-сюди робітники, сушаться на мотузках речі й... вимальовуються обриси будинків, порівняно з якими помешкання Віктора Януковича може здатися доволі скромним.

«ВІТЯ, ЦЕ ПЕРЕБОР».
Дивні «стежки» посеред лісу – зайвий доказ того, що саме у Феофанії колись планував оселитися екс-президент Янукович

Цікаво, що тепер усе це законно... адже було змінено цільове призначення багатьох гектарів Хотівського городища. Тепер, згідно із кадастровою картою, призначення землі, на якій раніше здійснювалися старовинні оборонні вали, – «житлове будівництво». Шматок городища, що, правда, залишився землею «історико-культурного призначення», але чи надовго?..

Підійшовши до паркану згори, – сюди можна видертися лісовими стежками, – бачимо прикритий зеленою будівельною сіткою триповерховий «палац» із ліпними колонами. Підійшовши до паркану неосвященої території з боку парку, спочатку спостерігаємо дві незрозумілого призначення вежі, схожі на вежі мобільного зв'язку, ймовірно, для охорони. Пробравшись далі крізь колючий дріт, можна побачити найцікавіше – неймовірних розмірів багаторівневу споруду з альтанками, колонами, арками, численними сходами... і, схоже, не менш розвиненою підземною частиною.

За інформацією ріелторів (а також за жодним чином не спростованою інформацією, яка ще з моменту початку будівельних робіт з'являлася в українських ЗМІ), цей маєток належить Юрієві Косюку – мільярдеру, якого Петро Порошенко у квітні 2014 року призначив першим заступником глави Адміністрації президента. Косюк відповідав за силовий блок, що, правда, згодом сам подав у відставку.

Як пояснили у АП – «не потягнув» графіку роботи

...Поруч ще одна величезна «пляма» на мапі урочища Феофанія – також обнесена парканом територія монастиря УПЦ МП. Того самого Московського патріархату, священник якого в сусідньому селі Хотів відмовлявся відспівувати героїв України.

Доведеться уточнити: мова про бійців АТО. Адже в нашій державі герої досі бувають різні – от хоча б власник побудованого ціною знищення історичної пам'ятки маєтку, який своє звання Героя України за «розвиток аграрної сфери» дістав ще у 2008-му. ■

Слухайте. Думайте.

Київ 105 FM

Щовечора о 21.10 ловіть "Громадську хвилю"!
Також онлайн на hromadskeradio.org

Стипендіальна програма Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща Gaude Polonia

Національний центр культури у Варшаві оголошує конкурс на отримання піврічної стипендії у Польщі в рамках стипендіальної програми Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща GAUDE POLONIA. Програма Gaude Polonia призначена для молодих митців і перекладачів польської літератури з країн Центрально-Східної Європи.

Стипендіальна програма триватиме у Польщі з 1 лютого до 31 липня 2016 року. Відбір стипендіатів від-

буватиметься на конкурсній основі. Від кандидатів вимагається володіння польською мовою щонайменше на початковому рівні. Заявки про участь у програмі прийматимуться до 15 жовтня 2015 року.

Необхідні документи:

- заявка про надання стипендії;
- дві рекомендації від осіб, які в обраній царині є визнаними поста-
тями;
- портфоліо в паперовому вигляді
або на диску CD/DVD.

Заявки можна складати в Польському Інституті у Києві (вул. Б. Хмельницького, 29/2, оф. 17, 01-030, Київ) та безпосередньо в Національному центрі культури у Варшаві (ul. Płocka 13, 01-231, Warszawa).

Детальний регламент програми на сторінці: <http://nck.pl/dokumenty-3/>

Додаткову інформацію про неї можна отримати в Національному центрі культури у Варшаві (тел.: +48-22-21-00-121, e-mail: bogumila.berdychowska@nck.pl).

Наркотики – вперед!

Автор:
Богдан
Буткевич

Той факт, що в будь-якій воюючій країні різко збільшується кількість правопорушень із так званої золоті триади злочинів – торгівлі зброєю, наркотиками й людьми, є беззаперечним. На жаль, Україна аж ніяк не виняток. Вона й раніше завдяки дуже вигідному географічному положенню викликала цікавість міжнародної наркомафії як головний перевалочний пункт і латиноамериканського кокаїну, і афганського героїну в багату Європу. Але війна, санкції щодо Росії та виникнення на території України «чорної дірки» на Донбасі зумовили великі зміни в міжнародному трафіку наркотиків – у наш бік. Можна констатувати, що країна має всі шанси перетворитися на одного з основних транзитерів різноманітного наркозілья до ЄС. За активною участю як російсько-сепаратистських бандформувань та їхніх кремлівських кураторів, так і злочинних вітчизняних правоохоронців.

ЗМІНА МАРШРУТУ

Нещодавно Європол укотре виступив проти спрощення візового режиму з Україною. Європравоохоронці стверджують, що злочинні угруповання із країн колишнього СРСР і Балкан зможуть скористатися цим для вільного пересування по ЄС задля збільшення трафіку наркотиків та зброї. Особливо з огляду на дуже складну військово-політичну ситуацію в регіоні. На жаль, вони таки мають рацію.

Україна традиційно в полі зору міжнародних наркокартелів, які вже давно оцінили й географічну зручність (межування з кількома державами ЄС, вихід до Чорного моря), й фантастичну корумпованість правоохоронців. А від кінця 2000-х ця цікавість посилювалася в рази. Ще два роки тому **Тиждень** писав (№ 29/2013): «...після того як європейська поліція всерйоз стала боротися з албанською мафією, що ра-

ніше через Балкани завозила левову частку наркотиків у Європу, колумбійські наркокартелі та афганські опійні королі почали шукати нові шляхи поставок дурману. І вони пролягли через басейн Чорного моря, зокрема через три порти: болгарську Варну, румунську Констанцу та українські Одесу з Іллічівськом. Традиційний героїновий шлях через Туреччину та Кавказький регіон тепер також пролягає через чорноморські порти, бо албанську та нигерійську мафію, які цим займалися, зараз сильно затисли не тільки поліцейські, а й конкуренти з циганської та російської мафій. Україна перетворюється на наркотичні ворота в Європу, і ця обставина значно утруднює її євроінтеграцію». Від того моменту ситуація тільки в багато разів погіршилася, адже до вказаних факторів додалися війна й загальна нестабільність у державі.

На жаль, тоді, на початку 2010-х, коли ще можна було все зупинити кількома гучними затриманнями, «кришуванням» наркотрафіку займалися «сімейні» брокерські контори в Одеському порту, що допомагали за хабарі безконтрольно розмитнити будь-що. Тому про реальну боротьбу з наркокартелями не йшлося. Окрім хіба що спорадичних зусиль деяких працівників правоохоронних органів або випадків, коли перехоплення здійснювали за міжнародною наводкою і не провели їх у корумпованих чиновників просто не було можливості.

До того ж саме в останні два роки президентства Януковича проводилася реформа сфери боротьби з наркотрафіком, що в теорії мала сконцентрувати всю цю царину в руках одного уповноваженого органу. Так, від Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС усі функції хотіли передати новоствореній Державній службі України з контролю за наркотиками. Планувалося, що й СБУ в пер-

спективі перестане займатися цим питанням. Однак реформу так і не довели до кінця. Натомість скоротити оперативних працівників устигли.

Відтак виникла ситуація, що на цей момент у нас не виявилось навіть єдиного державного органу, відповідального за протидію міжнародним наркокартелям. А коли в Україну прийшла війна і просто на кордоні з Росією з'явилася 400-кілометрова дірка, крізь яку можна провезти будь-що, аби потім контрабандними каналами відправити вантаж далі на територію держави, то результати, як кажуть, не забарилися.

ГЕРОЇНОВИЙ БУМ

Зовсім недавно, 12 червня цього року, Служба безпеки України, подекуть, за наводкою американських спецслужб провела масштабну спецоперацію, в результаті якої було вилучено 500 кг героїну – це приблизно 1,5 млн доз. Його орієнтовна вартість на наркоринку майже 1,4 млрд грн. Затримана партія є рекордною для нашої країни за всю історію. Більше наркотиків заарештували в тому-таки Одеському порту тільки 2010 року, коли вдалося перехопити 1,2 т (!) кокаїну, що прийшли з Венесуели. Хоча про гучні затримання цього наркотику за останні два роки нічого не чути, за словами оперативних працівників СБУ, з якими поспілкувався **Тиждень**, це говорить про майстерність наркодилерів та продавність наших силовиків, а не про те, що товар перестали возити.

Однак повернімося до героїну. Згадані півтонни його прибули в Україну через митний пост «Іллічівськ» Одеської митниці на поромі Cheng A у вантажівці з рулонами гідроізоляційного бітуму. Для зручності сувої із зілья були спеціально промарковані. Наркодільки намагалися переправити його з України до Польщі через митний пункт пропуску «Ягодин» на Волині. Саме там їх і затри-

ФОТО: УНАЧ

мали – «вели» з порту через усю територію країни.

Як сказано в повідомленні СБУ, таким чином було викрито стійкий транзитний канал контрабанди героїну із Близького Сходу до країн ЄС (Іран – Туреччина – Україна – Польща). До складу транснаціонального організованого злочинного наркоугруповання входили організатор – громадянин однієї з європейських держав – та п'ять українців.

У квітні 2015 року в Одесі тим-таки СБУ та Державною фіскальною службою була «накрита» ще одна величезна партія – майже 150 кг героїну, заховані у вантажі із сіллю. Під час проведення митного контролю в морському торговому порту на судні серед майже 900 мішків солі силовики виявили 15 згорток із наркотиком загальною вагою 146,8 кг. Служба безпеки встановила й затримала кількох іноземних громадян, яких підозрюють у причетності до вказаного контрабандного каналу. Оперативники стверджують, що вантаж ішов за маршрутом Іран – Грузія – Україна – Нідерланди.

Тобто так званім кавказьким, який в останні два-три роки почав діяти безперервно й чітко саме через чорноморські, зокрема й вітчизняні, порти, а не через Туреччину, як доти. Ним афганський героїн іде до країн ЄС. І якщо раніше чимала частина цього товару курсувала через територію Росії, то тепер, в умовах війни з Україною та санкцій проти Кремля, себто посиленої уваги до будь-яких вантажів, які йдуть безпосередньо з РФ до ЄС, наркоділки вирішили змінити напрямки. Тепер усе це линуло через Україну, передусім через три порти: Одеський, Іллічівський та Скадовський. У перспективі оперативники кажуть і про можливість використання Ренійського порту на Дунаї, особливо після того як від 1 січня 2016 року остаточно має запрацювати економічна частина Угоди про асоціацію України з ЄС.

Ще раніше, в листопаді 2014 року, харківська міліція затримала двох іноземців, у яких було вилучено 20 кг героїну. Як виявилось, вони намагалися організувати міжнародний ка-

НАРКОСІЛЬ.
У квітні 2015 року в Одесі було затримано 150 кг героїну, заховані в мішках із сіллю. Вантаж йшов за кавказьким маршрутом: Іран – Грузія – Україна – Нідерланди

нал постачання наркотиків із Пакистану транзитом через Одесу й Харків. Потім зілля планували переправити для реалізації в Італію.

Як розповіли в обласному УВС, один із підозрюваних, 53-річний громадянин Пакистану, проживає на території України від 2000 року. Останнім часом він мешкав на зйомній квартирі в Харкові, а його спільник, 36-річний іспанець, прилетів до України тиждень тому як турист. Підозрювані розфасували наркотик у 53 пакети і сховали їх у порожнині деталей меблів. «Якби ця партія була продана в Україні, то принесла б наркоторговцям більш ніж \$2 млн прибутку. Це приблизно 100–150 тис. доз «важкого наркотику», – розповів голова обласного УВС Анатолій Дмитрієв. А потрапив дурман до Харкова, за словами правоохоронців, з окупованої території Донбасу.

Цей приклад показує другий великий шлях наркотику через Україну, який тепер пролягає теренами «ДНР-ЛНР». Наведені випадки – це тільки

найгучніші затримання. Тоді як у приватних бесідах працівники правоохоронних органів відверто кажуть, що насправді їм вдається зупинити зовсім невеликий відсоток того, що наразі йде через нашу територію.

НОВИЙ ХАБ «ШОВКОВОГО ШЛЯХУ»

В останні роки правоохоронці різних країн реєструють справжній героїновий бум: площа посівів маку в Афганістані та Пакистані зростає в геометричній прогресії. І дедалі більші партії наркотику надходять двома маршрутами «Шовкового шляху», за термінологією Європолу та DEA (американської спецслужби із протидії наркотрафіку), яким постачають зілля з Азії до Європи: південним та північним. Південний – це вже вказаний кавказький, через Іран, Азербайджан, Дагестан, Чечню, Інгушетию та Кабардино-Балкарію, Грузію/Абхазію і далі через Туреччину або Україну. Північний – це маршрут, який пролягає країнами Середньої Азії та центральними регіонами Росії і продовжується через Калінінград та країни Балтії в Європу. Найбільша проблема й тенденція останнього часу в тому, що південний і північний маршрути тепер нерідко перетинаються на території України й окупованих районів Донецької та Луганської областей. Саме там аналітики прогнозують формування нової перевалочної бази «Шовкового шляху».

Вітчизняні силовіки вже кілька разів цього року скаржилися на те, що потік наркотиків через країну збільшився в рази. Якщо чорноморські порти в Україні вже давно є величезною зоною ризику з погляду наркотрафіку, який відстежує багато спецслужб, і не тільки українських, то території «ДНР-ЛНР» – це новий клондайк для наркотрафіку. Адже «чорна дірка» під владою бандформувань – прекрасна можливість для перевезення наркотиків без будь-яких проблем. Тим більше коли російські прикордонники майже не перевіряють вантажі, які прямують в Україну.

Оперативні працівники СБУ, з якими вдалося поспілкува-

тися авторові цих рядків, стверджують, що з окупованих районів Донбасу вже рухається чималий потік наркотиків. Зілля туди надходить або з Кавказу через Краснодарський край, або із внутрішніх територій Росії. Потоки об'єднуються в Ростові, звідки йдуть безпосередньо в Україну.

Курирують це питання найвищі керівники сепаратистських «бантустанів» за сприяння російських спецслужб, які теж нагрівають на цьому руці. Так, згідно з інформацією, отриманою від джерел видання в українських спецслужбах, котру підтверджують деякі журналісти, головним щодо питань наркотрафіку є такий собі Заур Ісмаїлов, «генеральний прокурор ЛНР». Саме він опікується поставками передусім афганського героїну, який надходить

НА ТЕРИТОРІЇ ОКУПОВАНИХ РАЙОНІВ ДОНБАСУ ПРОГНОЗУЄТЬСЯ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПЕРЕВАЛОЧНОЇ БАЗИ «ШОВКОВОГО ШЛЯХУ», ЯКИМ ІДУТЬ НАРКОТИКИ З АЗІЇ ДО ЄВРОПИ

іранським маршрутом через Кавказ до Краснодарського та Ставропольського країв РФ, а потім і на окуповану територію. Користуючись контрабандними схемами, його ввозять на територію України. Свої канали мають, відповідно, чеченці, абхазі та осетини.

Щодо обсягів, то конкретних цифр, звичайно, немає. Однак, за інформацією **Тижня**, в останні місяці ціни на важкі наркотики в усіх прилеглих до Донбасу областях різко обвалилися – майже удвічі. Це однозначно свідчить про збільшення пропозиції. І навіть за умови, що традиційно абсолютна більшість важких імпортованих наркотиків, які потрапляють до України, тут не залишається, а йде далі, в Європу. А оперативні працівники СБУ кивають на постійну контрабанду вугілля та металопрокату з окупованих територій. Усе це ввозиться фурами й потягами на територію

України зовсім безконтрольно, за 1–1,5 тис. грн, сплачені на блокування. Саме в металі та між вугіллям приховують наркотики, які потім ідуть у Харків або Запоріжжя й далі на Захід. Звідтіля корумповані прикордонники та податківці пропускають зілля до Європи.

Понад те, ходять уперті чутки, що за з'ясуванням стосунків між різними кланами в «ДНР-ЛНР» стоять змагання за право очолити якраз наркотичний трафік. Наприклад, прихильники вбитого бойовика Бетмена й досі стверджують на своїх форумах, що їхнього лідера страшили, бо його батальйон заважав наркобізнесу луганських бойовиків на чолі з «головою ЛНР» Ігорем Плотницьким. Як писав ватажок диверсійної розвідгрупи «Русич», відомий російський радикальний націоналіст Алексей Мільчаков, Бєднов (Бетмен) заарештував у Краснодарі місцевого «оператора» трафіку наркотиків на прізвище Шико, бо сподівався сам очолити «ЛНР» і підімати під себе наркобізнес. Однак бойовики Плотницького звільнили Шико, а невдовзі з допомогою «приватної військової компанії Вагнера» жорстоко розстріляли кортеж Бетмена. Цікаво, що Вагнер, за чутками, які ходять поміж сепаратистами, – це безпосередній представник ФСБ, котрий керує групою зачистки неугодовних кремлівським кураторам бойовиків. А Бетмен увіз у пряму схему, курирувану російськими спецслужбами, тому його доля була вирішена швидко й безальтернативно.

У світлі цього не можна не згадати й конспірологічної теорії про те, що у війні проти України Росія не цурається жодних методів, зокрема й посилення наркотрафіку через нашу територію. А коли згадати, що подібний досвід використання наркотрафіку для боротьби з ідеологічними противниками КГБ мало ще за радянських часів, коли допомагало мафії постачати героїн із Афганістану в Європу, то цей варіант уже не здається вигадкою. Збільшення наркотичного транзиту неодмінно розкладатиме й так слабкий державний апарат України. Особливо якщо на цьому можна ще й дуже добре заробити. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET

ЗВЕРНІТЬСЯ

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку
за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки
за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00,
оператор скине Ваш виклик
і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 270 грн
- на 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу	26009000022321		35392656
	ТОВ «Український тиждень»	поточний рахунок отримувача		код отримувача
касир	назва установи банку	300023		
	ПАТ «Укрсоцбанк»	МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»			
	період:			
	платник (підпис)	сума, грн		

Особливий Рамадан

Підписання ядерної угоди з Америкою може змінити Близький Схід

Після денного посту в мусульман починається нічний бенкет. Але ввечері 14 липня вже добре знайомий ритм священного місяця Рамадана звучав для іранців зовсім по-іншому. Після заходу сонця вулиці Тегерана заповнили радісні вигуки, прапори й гудки клаксонів: усі святкували підписання історичної ядерної угоди між Іраном, США та п'ятьма іншими світовими державами. За словами одного учасника масових торжеств, країна витримала 36-річний політичний та економічний піст і тепер нарешті возз'єднається зі світом.

Державна телерадіокомпанія, що зазвичай транслює формальний контент, улаштувала прямий ефір заключних днів напружених перемовин у Відні. А після підписання угоди показала коментарі не лише люб'язного, завжди усміхненого міністра закордонних справ Могаммада Джавада Заріфа, а й Барака Обами. Це був прозорий натяк: санкціям і дипломатичній ізоляції настає кінець.

Міністерство внутрішніх справ Ірану, яке ніколи не було особливо прихильне до несанкціонованих масових заходів, оголосило вулиці відкритими для святкування. Танці затягнулися далеко за північ. Клаксони гудили навіть під стінами колишнього американського посольства – «шпигунського кубла», яке після іранської революції 1979 року дісталось студентам. «Це кінець епохи «смерть Америці» й початок зближення», – заявив тегеранський аналітик Рамін Мостагім, який теж брав участь у гуляннях.

Усі сторони переговорів твердять, що домовленість має лише залагодити кризу навколо ядерної програми

Ірану, принаймні поки що. Хоча всі вірять і в те, що вона таки вийде за межі виключно центрифуг для збагачення урану й дозволу на перевірки, хоч би якими важливими вони були. Можливість нормалізації відносин між Іраном та США, які різко погіршилися після революції, може змінити баланс сил на Близькому Сході, трансформувати роль Америки, ба навіть спрямувати політичний курс Тегерана в інше русло.

У свій інавгураційний промові 2009 року Обама сказав, звертаючись до Ірану, що Америка «готова простягнути руку, якщо ви розчепите кулак». Тепер, після запеклих

ним золотом і жирує завдяки нафтодоларам. Натомість він регіональна потуга з індустріальною економікою і чималим освіченим людським ресурсом.

НОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МОТОР

Це єдина країна Перської затоки, яка виробляє (і навіть експортує) власні автомобілі. Саудівській Аравії, незважаючи на її нафтодолари, не вдалося зрівнятися з Іраном у ядерній програмі без зовнішньої допомоги. Через неефективне управління часів сувереного президента Магмуда Ахмадінежада, а також корупцію, санкції та обвал цін на нафту обсяг виробництва упав від \$248 млрд у 2011 році до \$231 млрд у 2014-му (у постійних доларах за курсом 2005 року); за той самий період доходи від експорту зменшилися на третину. Тим часом ізоляція сприяла зміцненню самостійності Ірану. Коли через санкції звітний вийшла Peugeot, країна почала виробляти власні (дешеві, хоча й нижчої якості) комплекти. На її найбільшому нафтохімічному підприємстві працює 44 тис. осіб: усе це іранські громадяни.

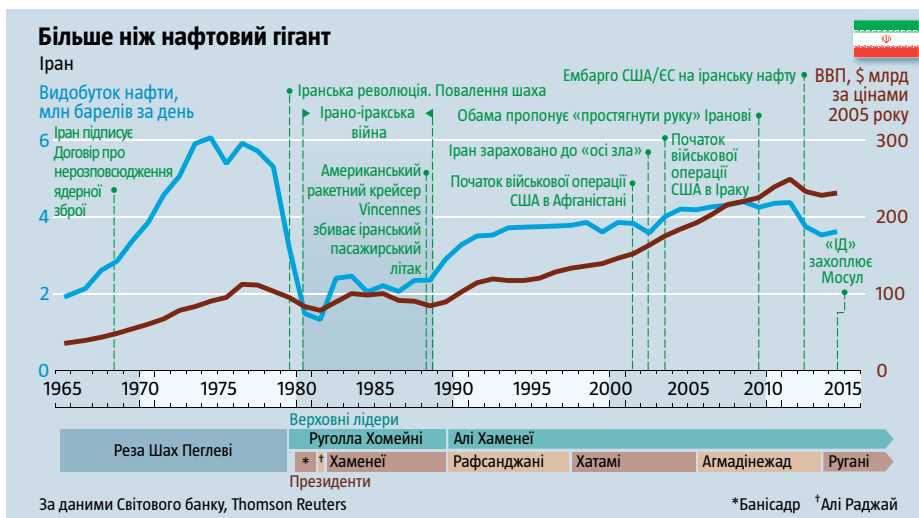
Більшості жителів країни ядерна угода обіцяє перспективу добробуту. Вона передбачає розмороження понад \$100 млрд іранських активів у світі й дозволів скрізь продавати свою нафту – за півроку Тегеран сподівається подвоїти її експорт. Однак найсуворіші санкції діятимуть до початку наступного року, коли міжнародні інспектори перевірять дотримання Іраном своїх зобов'язань у межах ядерної програми. Верховний лідер аятола Алі Хаменеї визначив план щорічного економічного зростання на наступні п'ять

УГОДА ОБМЕЖИТЬ ЯДЕРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІРАНУ ПРИНАЙМНІ НА 10–15 РОКІВ. УСІ СПОДІВАЮТЬСЯ, ЩО ЗА ЦЕЙ ЧАС В КРАЇНІ Й ЦІЛОМУ РЕГІОНІ ВІДБУДУТЬСЯ ГЛИБОКІ ЗМІНИ

торгів, сторони потиснули правиці, навіть якщо аятолам ще доведеться розчіплювати кулаки вдома, вкладати до піхов мечі, якими Іран воює за короном, або відмовитися від своїх ядерних амбіцій (мирних, за словами Тегерана, хоча, на думку Заходу, той прагне створити потужності для виробництва ядерної зброї). Якщо все вдасться, угода обмежить ядерний потенціал країни принаймні на 10–15 років. Усі сподіваються, що за цей час в Ірані й цілому регіоні відбудуться глибокі зміни.

Найяскравіше наслідки угоди буде видно в економіці. На відміну від багатших сусідів по Перській затоці Іран не є країною, що обдарована чор-

років на рівні 8% від нинішніх 2,5% (див. «Більше ніж нафтовий гігант»). Деякі західні дипломати й фінансисти в Тегерані вважають, що впродовж 10 років за показником ВВП Іран може перегнати Саудівську Аравію і Туреччину – локомотиви регіональної економіки.

У передчутті великих грошей до Ірану потягнулося стільки західних делегацій, що в аеропорту довелося відкрити залу для «комерційно важливих осіб», на додачу до вже наявної VIP-зали. На вересневій конференції в Лондоні Іран планує оголосити нові тендери на нафторозвідувальні роботи. Відстала національна авіакомпанія країни щотижня проводить відеоконференції з офісом Boeing, на що нарікає представник Airbus, європейського конкурента. Великі перспективи відкриваються в галузях логістики та релігійного туризму. Найласіший шматок – вуглеводні: Іран – на четвертому місці у світі за обсягом запасів нафти і другому – за обсягом природного газу, але санкції та застарілі технології утруднюють видобування.

МОДЕЛЬ НЕ РОСІЙСЬКА, А КИТАЙСЬКА

Західні прибічники угоди сподіваються, що з часом відкритість економіки та нормалізація дипломатичних відносин відкриють, окрім іншого, іранську політичну систему, а також виявлять притлумлені

проамериканські настрої міського населення країни. На противагу Арабському світу в Ірані релігія бачиться відсутньою в суспільному житті; у Рамадан, наприклад, постує відносно небагато людей. Аятола Хаменеї, схоже, розраховує, що процвітання справить протилежний ефект і зміцнюватиме режим. Голова інвестиційного дому Turquoise Partners Рузбер Піруз вважає, що верховний лідер намагається наслідувати Ден Сяопіна, а не Михайла Горбачова. Можливо, йому це вдасться. За словами одного прихильника реформ із колишніх державних службовців, «перемовини зблизили народ і владу, режим іще ніколи не видавався таким сильним».

У певному сенсі ядерна угода – це кульмінація семирічного процесу звуження прірви між режимом і народом. Після заворушень 2009 року, коли влада забезпечила переобрання Агмадінежада і придушила протести Зеленої революції, аятоли дещо пом'якшили свій жорсткий курс. Вони зробили менш пильним нагляд воєнізованого формування «Басідж», яке стежить за дотриманням норм суспільної моралі. Якщо раніше діяла заборона на одяг із коротким рукавом, то зараз «Басідж» роздає своїм членам чорні футболки. «Ховати лікті – це вже фанатизм», – пояснює один із місцевих лідерів.

Ближчий до центристів президент Ругані, обраний у

2013 році, зупинив марнотратство Агмадінежада, який спустошив державну скарбницю, роздавав активів на суму більш ніж \$700 млрд лоялістам (особливо з Революційної гвардії) і зумовив стрибок інфляції понад 40%. Високопосадовців з оточення Агмадінежада заарештовано за звинуваченнями в розтраті. Уряд вдався, за словами верховного лідера, до «героїчної гнучкості» в ядерних переговорах (які почалися з таємної зустрічі в Омані 2012 року, ще до обрання Ругані президентом). У відповідь іранські реформісти стрималися від неприхованого виступу проти релігійного правління й переважно підтримують Ругані. Нинішні неконформісти бунтують у приватному житті, а не публічно.

Де-не-де ще видно затятий скепсис щодо змін у відносинах із Заходом. На стіні будівлі в Тегерані досі висить великий плакат, на якому Обаму порівнюють із легендарним злочинцем Шемром, що жив, згідно з шіїтськими джерелами, у VII столітті (хоча за два останні роки зображення вже вкрилося шаром кіптяви). Найгучніший рупор непримиренних, газета «Кейхан» відразу закликала парламент ретельно проаналізувати угоду: чи не переступила вона часом через проголошені верховним лідером «червоні лінії» (звісно, що переступила). Інші застерігають іранців не святкувати «фальшиві перемоги». Але їхні голоси не дуже чути. Частково це пояснюється тим, що верховний лідер чітко заявив про свою підтримку домовленості, відразу ж похвалив переговорників і запросив їх на трапезу після посту. А частково – тим, що принаймні деякі непримиренні фракції дістануть вигоду від зняття санкцій. За відсутності західних конкурентів мережа належних консерваторам банків, компаній мобільного зв'язку й нафтовидобувних фірм розрослася настільки, що закордонним компаніям доведеться просити в них дозволу зайти на іранський ринок.

Багато хто вважає, що «нові обрії», про які говорить Ругані, »

сягають далеко за межі фінансів. Хоча на п'ятничних молитвах досі лунає «смерть Америці», через ейфорію від «угоди зі США» гасло звучить дедалі більш вихолощено. Прямуючи після роботи за стійкою у вестибюлі готелю на свято разом із радісною юрбою, один клерк каже: «Ну от і все. Тепер у нас буде мир, за місяць Сполучені Штати знову відкриють своє посольство і добрий президент Обама приїде з візитом в Іран».

Це, звісно, занадто оптимістично. Але з слів політиків уже зриваються слова на кшталт «зміна правил гри», «надзвичайно важлива угода» й «переорієнтація». А іранські чиновники почали виступати з ідеєю обговорення домовленості щодо боротьби з тероризмом іще до того, як питання ядерного консенсусу було вирішене.

За словами іранських політиків, попри всю ворожнечу, Тегеран завжди був надійнішим партнером для Вашингтона, ніж арабські союзники. Він мовчки погодився з поваленням Талібану в Афганістані (хоча в Ірані зараз на талібів дивляться як на потенційний захист від джихадистської навали «Ісламської держави») і співпрацює у військових операціях проти «ІД» в Іраку. США й Іран разом зуміли змінити прем'єр-міністра Іраку Нурі аль-Малікі на поступливішого Гайдера аль-Абаді. Дехто вважає, що ця співпраця може піти й далі, наприклад у зміщенні президента Сирії Башара Асада. Іранські політики пропонують перспективу побудови газопроводу через Туреччину до Європи, щоб зменшити залежність останньої від російського газу.

Захід не такий чужий Ірану, як може здатися. В уряді Ругані більше людей з американськими докторськими званнями, ніж в уряді Обами. Госейн Мусавян, колишній учасник ядерних перемовин від Ірану, написав цього тижня у британській газеті Daily Telegraph, що ядерна угода дасть Америці «вибір, якого вона ніколи раніше не мала: можливість обійтися без повної залежності від звиклих до приві-

лєїв регіональних союзників», себто Ізраїлю та Саудівської Аравії. І справді, перспективою навіть часткової переорієнтації США можна пояснити відкритий осуд із боку Ізраїлю та приватні, хоча й не менш різкі коментарі правителів із берегів Перської затоки.

І все-таки, якщо Іран не бажатиме змін в ізраїльсько-палестинському питанні, будь-яке зближення виявиться обмеженим. Дехто вже помічає ознаки негласних зрушень. Якщо раніше верховний лідер говорив про «фронт опору» проти Ізраїлю, то зараз його радники частіше застосовують цей термін щодо «ІД».

Справжнє ідеологічне жало спрямоване тепер проти Саудівської Аравії. Іранські високопосадовці відкрито закликають до повалення дому ас-Саудів і пропонують бити не по «ІД» — другорядному

навіязливих перевірок, під прикриттям яких проводилася інфільтрація шпигунів, а відтак використання насильства для повалення влади. Непримиренні скептики не вірять, що співпраця може гарантувати достатню безпеку: рішення Муамара Каддафі повністю згорнути лівійську ядерну програму не завадило західним державам допомогти ворогам цього лідера повалити й убити його.

Райдужні надії всередині країни теж можуть швидко зблякнути. Санкції — лише одна із проблем, які підривають іранську економіку; глибока корупція та бюрократизованість так само заважають іноземним інвестиціям. До парламентських виборів залишається якихось сім місяців, а консерватори вже сподіваються скористатися невдоволенням, якщо тільки обіцяні плоди від зняття санкцій не дозріють вчасно.

ПОМИНАЮЧИ ЗРАДЖЕНОГО АЛІ

Проте перспектива їх повернення означає, що революційний запал в Ірані неминуче пригасне. В останні дні віденських ядерних перемовин вбрані в чорне ідеологи зішлись докупити в невеличкій скромній вітальні в північному районі Тегерана, загасили світло й почали оплакувати скоєне 1354 роки тому вбивство імама Алі, якого шийти вважають першим законним наступником пророка Магомета. Серед членів зібрання були університетські викладачі, письменники та фахівці з міжнародного права. Вони ридали, голосили й били себе кулаками в груди. Оплакуючи зловісні останні події, благали Бога «допомогти нам зараз». Алі було зраджено, сказав один учасник, і точно так само «ми знаємо, що Захід обдурить нас».

Але, коли знову ввімкнули світло і все товариство сіло пригощатися фесенджаном — стравою із м'яса в густому гранатово-горіховому соусі, один адвокат визнав: «85% іранських жінок більше не запинають обличчя покривалом, як належить. Навіть затяті консерватори перестали бути радикалами». ■

ІРАНСЬКІ ПОЛІТИКИ ПРОПОНУЮТЬ ПЕРСПЕКТИВУ ПОБУДОВИ ГАЗОПРОВОДУ ЧЕРЕЗ ТУРЕЧЧИНУ ДО ЄВРОПИ, ЩОБ ЗМЕНШИТИ ЗАЛЕЖНІСТЬ ОСТАННЬОЇ ВІД РОСІЙСЬКОГО ГАЗУ

ваххабітському угрупованню, — а по ер-ріядській «головній конторі». Іран не збирається зменшувати військову й дипломатичну підтримку для своїх сателітів у різноманітних регіональних конфліктах, від Мосула на півночі до Адена на півдні, ба навіть може її ще й посилити після зняття санкцій. «Ті, хто втратив авторитет і владу всередині країни, можуть спробувати відновити її в інших точках регіону», — вважає Кеван Гарріс, професор Каліфорнійського університету (Лос-Анджелес).

Попри всі сподівання на кращі часи, багаторічна взаємна недовіра між іранцями та американцями стала складовою життя. В очах частини іранців Америка повторює ту модель, яку використовувала для повалення Саддама Хусейна в Іраку: застосування суворих санкцій на експорт нафти, вимога

Коротка пам'ять поневолених народів

Термін «поневолені народи» більше нагадує про часи холодної війни. Але на третьому тижні липня він, струшуючи пил часу, щороку вигулює на політичному календарі. Саме в цьому місяці 1959 року Конгрес США прийняв революційну резолюцію, де визнавав поневолення комуністичним Кремлем «Польщі, Угорщини, Литви, України, Чехословаччини, Латвії, Естонії, Білорусі, Румунії, Східної Німеччини, Болгарії, континентального Китаю, Вірменії, Азербайджану, Грузії, Північної Кореї, Албанії, Ідель-Уралу, Тибету, Казакії, Туркестану, Північного В'єтнаму та інших регіонів». Відтоді американський президент щороку проголошує Тиждень поневолених народів.

Поняття має свої межі. Національне самовизначення не обов'язково забезпечує свободу, справедливість і гідність (попри розпад імперії зла, більшість гноблених нею до 1991 року народів досі живуть у невольних суспільствах). І, зрештою, добробут демосу переважить над правами етносу. Перелік жертв добірний, а Росія цілком може претендувати на звання головного в'язня та найбільшої жертви комуністичної неволі.

Однак цей тиждень – хороша нагода замислитись і почати діяти. Україну розчленовують на наших очах. Кримські татари стали єдиним поневоленим народом, який звільнили, а потім знову полонили.

Тим часом на Заході, попри те що імперії зла більше немає, панує ностальгія за радянщиною. Один із останніх прикладів – компанія Samragi, на календарі якої липень проілюстровано фотографією з елементами радянської космічної програми (увагу до інциденту привернули на сайті Victims of Communism). Утім, тоталітарні імперії не найкраще джерело гламурних картинок. Адже це могили для мільйонів людей. Серп і молот мають викликати не меншу відразу, ніж свастика.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує становище уйгурів (їхньою батьківщиною в резолюції названо Туркестан) і тибетців. Китай вимагає від інших країн депортації уйгурів, що втікають туди як біженці. Малодушні держави на кшталт Таїланду йдуть на поступки. А коли здійснюється галас із приводу загарбованої смерті у в'язниці тибетського монаха

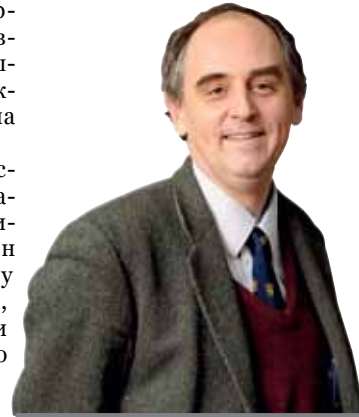
Тендзіна Делека Рінпоче й поспішної варварської кремації тіла окупантами його батьківщини, я не почув слів осуду від лідерів колишніх поневолених націй. Хоча ці країни страждали так само, як тепер Тибет, і було це ще на пам'яті живих.

Інший, іще важливіший момент – не припускати поганого ставлення до людей, які тікають від бідності, війни й утисків. Суворі позиції центрально- і східноєвропейських країн щодо міграції дивує з огляду на їхню власну історію. Деякі з мільйонів поляків, українців, чехів, словаків та інших людей, що шукали нового життя деінде, сьогодні зневажливо звуться «економічними мігрантами». Однак було серед тих мільйонів чимало таких, що в повоєнні роки втікали від терору того самого розмаху, який нині загрожує єзидам в Іраку, християнам у Сирії та мусульманам – жертвам міжконфесійної ворожнечі.

Я дуже ціную класику часів холодної війни: «Морем до свободи» («Sailing to Freedom»), «Втеча через Сибір» («Escape via Siberia»), «З вітром на Захід» («With the Wind to the West»), «Всі на борт – до волі» («All Aboard for Freedom»), а також безліч історій поляків, естонців, чехів, німців та інших людей, які, знаючи, на що здатні комуністи, йшли на смертельний ризик, аби опинитися чимдалі від цієї загрози. США та решта країн Заходу тоді дали їм притулок.

Поневолені народи можуть розповісти безліч історій про загибель, тортури, згвалтування, зраду, розлучені родини, зруйновані життя, втрати майна, багаторічне перебування в таборах для біженців... У тих, кому пощастило, ці епопеї закінчувалися новим життям, можливим завдяки тяжкій праці та добрим людям. Болісний девіз цього життя звучав так: «Маючи свободу, не маємо батьківщини. Маючи батьківщину, не маємо свободи».

Відзначати Тиждень поневолених народів вітаннями самих себе з тим, що страждання позаду й утискам покладено край, а ще бойкотом Samragi (я запустив хештег #no2sovstalgia), було б неправильно. Адже найбільше (й найменш зручне) запитання звучить інакше: як склалося б життя втікачів від комунізму, якби до них ставилися так само, як ми нині ставимось до тих, хто втікає від ісламізму (або путінізму)? ■

Автор:
Едвард
Лукас,
Велика
Британія

**СУВОРА ПОЗИЦІЯ
ЦЕНТРАЛЬНО- І
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ
КРАЇН ЩОДО МІГРАЦІЇ
ДИВУЄ З ОГЛЯДУ НА ЇХНЮ
ВЛАСНУ ІСТОРІЮ**

Сербія – велика тайна...

Українцям важливо зрозуміти, що Сербія не ворог, і зробити цю балканську країну своїм союзником

Автор:
Алла Татаренко

Якщо ви багато років вивчаєте культуру іншого народу, зокрема перекладаєте його літературу, то в мирні часи мимоволі виконуєте функцію культуртрегера. А в неспокійні мусите виступити ще й тлумачем поглядів та переконань іншого суспільства, часом суперечливих і наповнених ворожою пропагандою – особливо коли йдеться про ставлення до України. І що більше ми дізнаватимемося про світ і розказуватимемо йому про себе, то численніших симпатиків і союзників матимемо.

РОСІЯ, РОСІЯ, РОСІЯ?..

Так, велика кількість сербів має сентимент до російської культури та історії, до росіян і Росії, яка нерідко виступає для них абстрактним образом православної духовності або слов'янського єднання. Вони із вдячністю згадують Ніколая II, який вступив у Першу світову війну, підтримавши Сербію, білоемігрантів, які знайшли в їхній країні притулок від більшовиків і працювали там викладачами, лікарями, вчителями російської мови та літератури. Для деякого з них символ Росії – це старенька графиня, що жила колись по сусідству й навчала дітей іноземних мов. Для багатьох сербів Росія – це весь Радянський Союз. Саме вона в їхньому уявленні воювала з фашистами, звільнила Белград, саме росіянам допомагали югославські партизани, підриваючи німецькі ешелони. Москва у різні періоди надавала Белгороді політичне сприяння (найновіший приклад – вето РФ на резолюцію про Сребреницю у РБ ООН). А Белград підтримував Москву, як-от поїздкою президента Томислава Николича на

Президент Сербії Николич приймає Путіна на військовому параді на честь 70-ї річниці звільнення Белграда Червоною армією (16 жовтня 2014 року)

Сербія – велика тайна: не відає днина, що ніч готує, а ніч не знає, що буде вранці...

Десанка
Максимович

парад 9 травня або проросійськими висловлюваннями Еміра Кустуриці та Горана Бреговича в час путінської агресії проти України...

І Україна, і Сербія містяться в центрі Європи й водночас біля пограниччя, на межі двох різних світів. У Першу світову представники їхніх народів воювали обабіч фронту. У Другу – частина їх боролася з німцями на боці партизанів, частина – на боці Дразі Михайловича та його четників, які прагнули незалежної держави й утворювали ситуативні союзи з гітлерівцями та партизанами, а після перемоги над фашистами були розстріляні або репресовані як вороги народу. Нещодавно з Михайловича були зняті звинувачення, що викликало неоднозначну реакцію суспільства у Сербії, а в Україні повідомили про реабілітацію «сербського Бандери».

Якщо слово «бандерівець» через події останнього року й активне використання його ро-

сійськими ЗМІ як ярлика страшилки набуло позитивних конотацій в українському суспільстві, то в Сербії з визначенням «четник» вийшло інакше. Його використовували націоналістично настроєні сербські парамілітарні формування під час війн у Хорватії та Боснії.

Людей, які називають себе четниками, ми бачили й на фотографіях із Криму та Донбасу: впадали в око їхні довгі бороди, колоритні шапки й чорні прапори з черепом та перехрещеними кістками. Як повідомляли сербські ЗМІ, серед них були особи, добре відомі правосуддю країни. Один поставив перед судом за підозрою в підготовці замаху на Слободана Милошевича, інший був звинувачений у підбурюванні до побиття представниць антивоєнного руху і втік із Сербії на Донбас. Оцей другий, Радомир Почуча, раніше ведучий телебачення, в березні був разом із колегою заарештова-

ний... силами ДНР за звинуваченням у організації вбивства іншого сербського четника, що також воював на боці сепаратистів. За свідченням одного з підозрюваних, замовлення вони дістали від... серба з Москви. До речі, більшість новин сербських ЗМІ про цей заплутаний випадок завершується повідомленням, що в разі повернення додому всі добровольці чи найманці, котрі воювали в Україні, постануть перед судом як порушники закону, що забороняє громадянам держави брати участь у воєнних конфліктах, у яких вона не задіяна.

Четники потрапляли в Крим і на Донбас різними шляхами, але найчастіше з РФ. За їхніми свідченнями, запрошення вони отримали від старих бойових товаришів – російських «казаків», які воювали добровольцями ще в Боснії. Був там свого часу й Гіркін-Стрелков.

Русофільство колоритних персонажів не завжди воєнного походження, інколи воно має економічне минуле (а може, й не тільки минуле). Наприклад, Слободан Николич, голова Російської партії («Руска странка»), заснованої в містечку Шабач як політсила національної меншини росіян (щоправда, у всій цій області їх налічили 92 особи, а приймають до РП незалежно від національності, тож переважно це серби-русофіли), у міськраді відповідав за зв'язки з Росією та Україною і організував фірму «Сільський поріг», яка підшуквала неодруженим чоловікам із сербських сіл наречених у Росії, Україні та Білорусі. Ідеологія партії, якщо вірити її сторінці у Вікіпедії, – русофільство й сербський націоналізм. Таке поєднання вже не дивує: існує чимало «сербсько-російських» («російсько-сербських») проєктів («Сербський код» – «сербсько-російська патріотична молодіжна організація», «Наші» – аналог «Наших» із РФ, різні євразійські асоціації). Крім того, є велика кількість сербсько-російських (тобто російсько-сербських) стратегічних аналітичних центрів, а також інформаційно-аналітичних видань сербською мовою проросійського спрямування: «Руска реч» («Російське слово»), «Глас Русије»

(«Голос Росії»), «Правда» тощо. Із цих інтернет-видань сербський читач може довідатися багато чого про Україну, біда лиш у тому, що все це інформація з тенденційних російських джерел, подана відповідним чином.

Відповідним чином, тобто з рефреном «Косово – це Сербія», який лунає у випадку, коли згадується анексія Криму. «Крим – це Росія» = «Косово – це Сербія», і сербським читачам «усе зрозуміло»... Відповідним чином, тобто з нагадуванням, що Росія не визнала незалежності Косова (Україна її теж не визнала, але на цьому чомусь не акцентують)... Відповідним чином, тобто з нагадуваннями про бомбардування силами НАТО Сербії та Чорногорії 1999 року, особливо акцентованими навесні 2015-го. Проросійська, антизахідна або євроскептична настроєність частини сербського суспільства пов'язана із цією драматичною сторінкою новітньої історії, коли бомби падали й на багаторічних учасників протестів проти Милошевича, а збіднений уран із зарядів призвів до різкого зростання смертності від раку.

Є ще одна причина, яка штовхає збіднелих сербів у бік Москви: економічна ситуація, що не демонструє тенденції до покращення. Росія дає надію на нові робочі місця («Південний потік»!), зростання експорту сільськогосподарської продукції (санкції збільшили шанси сербів!), коротке кажучи, «партнерство заради майбутнього», яке обіцяють білборди Газпрому. Але водночас серби сподіваються на вступ до ЄС і роблять для цього дуже непрості політичні кроки...

Після 1948 року, коли Тито різко відійшов від курсу Сталіна, югославське суспільство мало прозахідну орієнтацію, попри офіційну червону ідеологію та слово «соціалістична» в назві держави. Незважаючи на історичні зв'язки з Росією і православну віру, про яку тепер так охоче згадують, у часи ліберального самоврядного соціалізму батьки віддавали дітей вивчати західні мови набагато частіше, ніж російську. Здобувати

освіту в університетах і заробляти їздили переважно до Німеччини, а до СРСР – як туристи. Існували й існують, звісно, економічні зв'язки між Сербією та Росією, представництва фірм, працівники яких непогано живуть і тепер: у Москві, кажуть, сьогодні можна повеселитися в ресторані краще, ніж у Німеччині чи Англії.

У свідомості пересічного серба образ Росії нерідко складається з картинок веселого життя під ресторанну балалайку, «водку» й ікру, екзотичних снігів та ополонок, у яких купаються молоді російські красуні – все це вони охоче лайкають як казково-дивовижне. А останнім часом – з

ПОДОЛАТИ БАЙДУЖІСТЬ ДО ІНШОГО – ЦЕ ВЕЛИКИЙ КРОК, ЯКИЙ ТРЕБА ЗРОБИТИ НАЗУСТРІЧ

уявлень про російську міць, новітню зброю, російського ведмедя, якого не варто заціпати західним слабакам. Бо Кремль невпинно повторює: «Кращих союзників за Росію в Сербії немає», а в ситуації економічної (і не тільки) кризи для балканської країни це звучить обнадійливо. Щоправда, не для всіх. Бо вже й серед посполитих сербів дедалі частіше народжуються сумніви у силі цього союзу. Бомбардування Сербії 1999 року показало, що Росія, попри обіцянки, не врятувала її від зруйнування.

НЕ МОЛОДШИЙ БРАТ, А ДРУГ

Частина сербського суспільства й надалі вірить, що удари 1999 року стали можливими внаслідок слабкості тодішньої Росії і що тепер сильна Росія, яку Захід утискав та дискримінував, візьме реванш і покарає кривдників Сербії. Україну вони при цьому бачать як територію, поле для змагання «великих гравців» у доведенні власної потуги. Мовляв, Путін не має нічого проти вас, українців. Ви ж один народ, він сам казав. Це він воює з американцями, які постійно його провокують.

Чому так? Бо про Україну знають страшенно мало. Тому й постає вона лише як зона інтересу великих сил, без власного обличчя й історії, як уламок колишніх імперій. Щоправда, останнім часом серби довідалися з російських джерел про страшних «бандерівців» і «фашистів», які захопили владу в Києві. Тож у країні з яскравою антифашистською традицією, якою була СФРЮ (пригадаймо хоча б численні партизанські фільми з Батою Живоїновичем) і якою є Сербія, в країні, де народ, на відміну від радянського, колись виступав проти підписання пакта з нацистською Німеччиною, слово «фашизм» викликає однозначну реакцію. І коли старий академік зі сльозами на очах питає: «Це правда, що у вас перемогли фашисти?», ще раз розумієш, якої страшної шкоди завдав Україні міф про «нацистів у Львові» й «хунту в Києві». Бо академік (і не тільки він) нічого страшнішого уявити не може. Навіть якщо й не бачив сюжету про розп'ятого хлопчика або не чув про російськомовного полковника Петренка, головою якого грали у футбол на вулиці Львова (цей фантастичний сюжет я почула, щоправда, не в Сербії, а від колеги з Македонії).

Однак, попри все, маємо чесно визнати, що багато сербських інтелектуалів розуміють ситуацію довкола України й, маючи досвід лихоліття 1990-х, тривожаться за нас.

Сербів, настроєних антиукраїнськи, одиниці. Значно більше тих, що мають русофільські погляди, а ще більше розчарованих у Заході. Русофільство їхнє має довгу й непросту історію. У часи османського завоювання, коли частина сербського народу переселилася до імперії Габсбургів, Росія надавала підтримку православним слов'янам, надсилаючи книжки й учителів. Одним із них був Мануїл Козачинський, префект Сремсько-карловцької гімназії, автор першої сербської драми. Ці наставники переважно походили з Києво-Могилянської академії (де навчався, до речі, й один із найосвіченіших сербів

Зоран Джинджич, мер Белграда у 1997 році, прем'єр Сербії у 2001–2003рр. Один із лідерів опозиції проти Мілошевича. Убитий 2003 р.

XVIII століття Йован Раїч), проте в історичній свідомості Сербії вони залишились як «російські». Вплив цих педагогів та літератури російською і церковнослов'янською мовами, яка надходила з Росії, призвів до того, що певний час освічені серби використовували у своїй творчості так звану русько-слов'янську мову (старослов'янську російської редакції), яка прийшла на зміну сербо-слов'янській (сербська редакція старослов'янської). Наприкінці XVIII століття її заступила слов'яносербська, в якій уже відчувались домішки

СПРАВА САМИХ УКРАЇНЦІВ – ЗРОБИТИ ТАК, ЩОБ СВІТ ПОЧУВ ЇХНІЙ ГОЛОС І ПОДИВИВСЯ НА ПОДІЇ В УКРАЇНІ УКРАЇНСЬКИМИ ОЧИМА

сербської мови жителів воєводинських міст, а в XIX перемогла реформа Вука Стефановича Караджича, який надав народній сербській мові статус літературної. Наприкінці XX століття розгорілися палкі суперечки щодо оцінки діяльності Вука. Лунали звинувачення, що він відірвав сербів від «православної традиції», і пов'язували це з ідеями Єрнея Копитара, віденського цензора слов'янських книжок. Отже, вибір на користь національного (сербська мова) видався комусь гріхом проти «слов'янської» (по суті, російської) традиції. Років із 10 тому в Белграді в «радикально православних» колах можна було почути аналогічне звинувачення на адресу українців, котрі, мовляв, «вигадали якусь свою мову, щоб зруйнувати слов'янську єдність»...

Сербські інтелектуали свідоми давніх зв'язків, які поєднують нашу країну з їхньою. Милорад Павич, перший голова Товариства сербсько-української дружби, чудово знав українську літературу часів бароко і вважав, що сербське письменство їй багато чим завдячує. Коли йому розповідали про популярність його творів в Україні, про те, як часто цитують його тутешні письменники, він казав, що вбачає в цьому повернення боргу нашій літературі. Українські теми й пейзажі знаходимо в багатьох творах сербської літератури XX–XXI століть, зокрема в романах Милоша Црнянського, оповіданнях Данила Кіша, творах сучасників, які радо відвідують нашу країну й у непрості для неї часи. Сербський ПЕН-центр опублікував на початку 2014-го переклад відкритого листа Юрія Андруховича, а в жовтні того самого року на знак підтримки України організував Дні української культури в Белграді й Новому Саді, де серед іншого в розмові про літературні зв'язки між двома народами взяли участь такі відомі сербські автори, як Віда Огненович, Михайло Пантич, Милета Проданович, Звонко Каранович.

Відомий «Београдски књижевни часопис» опублікував на початку квітня добірку сучасної української прози та поезії, ще один журнал висловив намір представити нашу літературу на своїх сторінках... І це добрий знак, адже письменство належить до найкращих способів пізнати дух народу, його характер, уявлення про світ. Сподіваємося, що твори українців, перекладені сербською, як і твори сербів, перекладені українською, зроблять нас взаємно зрозумілішими і ближчими.

Про сербську картину світу, в якій є місце для утопії та антиутопії, про неоднозначне ставлення до російських олігархів розповість, наприклад, роман Милети Продановича «Аркадія», що вийшов україн-

ською цьогоріч. Про світогляд закоханого прочитаєте в оповіданнях Михайла Пантича «Прогулянка хмарами», про спробу втечі від себе – в романі Срджана Срджича «Саторі», а у «Щоденнику про Чарноєвича» Милоша Црнянського побачите галицькі ліси очима молодого офіцера Першої світової. Це лише ті книжки, які з'явилися в нас у перекладі 2015 року за фінансової підтримки Мінкульту Сербії. Чи захоцять українські організації та установи культури допомогти тамтешнім видавництвам і представити нашу літературу сербському читачеві?

ДРУЗИ ВІДОМІ Й НЕВІДОМІ

Позитивний образ Росії складався в сербів протягом багатьох десятиліть і через переклади російської літератури, і через активну діяльність Російського дому, і через численні сербськомовні ЗМІ. В Україні, на жаль, немає таких ресурсів, але про неї необхідно розповідати, створюючи їй позитивний імідж не лише в політичному потужних, стратегічно важливих, а й у невеликих країнах.

Хочеться сподіватися, що на шпальтах газет і на інтернет-порталах Сербії частіше з'являтимуться матеріали про нашу державу, взяті з українських джерел, інтерв'ю з вітчизняними політиками й дипломатами. І це справа самих українців – зробити так, щоб світ почув їхній голос і подивився на події в Україні українськими очима. Сподіваємося, що на сайті нашого посольства у Белграді можна буде знайти багато цікавої інформації про Україну й події, які в ній відбуваються, і то не англійською мовою, а сербською – рідною для читачів. Що на ньому дедалі більше з'являтиметься новин про ініціативи, які єднають українців у світі: наприклад, про те, що українці із Сербії вже вкотре надіслали допомогу Батьківщині; що зібрали її сербські русини, а може, і власне серби... Такі новини подаються тихіше, ніж повідомлення про приїзд п'яток четників до Криму, але ж вони важливіші?

А хіба українці багато знають про сербські проблеми? «У нас і

своїх достатньо, – скаже хтось, – навіщо нам їхні?» Тому багато в кого зберігається уявлення про Сербію як про колишню Югославію – багату й безтурботну країну веселих людей. На жаль, сьогодні все не так оптимістично: громадян охоплює дедалі більша депресія, невиразна зовнішня політика нинішнього радикала-президента не дає відповіді на запитання, куди прямує держава. Зміцнюються лівацькі настрої частини незадоволених збіднінням інтелектуалів, підігриваються національний сентимент і відчуття несправедливості, чимала кількість населення дезорієнтована, апатична, розчарована. Старше покоління сербів згадує з ностальгією щасливі часи СФРЮ, а молоде часто густо мріє знайти роботу за кордоном. Щоправда, мало ймовірна річ – почути, щоб хтось із хлопців та дівчат прагнув поїхати до Росії. Зате ви зустрінете в Сербії молодих росіян, які працюють там і не спішають повертатися додому.

А от у Новому Саді відкрилося було кафе «Буфет «Путін». Власник заявив, що дав таку назву з політичних мірку-

НЕМАЄ ПІДСТАВ СПРИЙМАТИ СЕРБІЮ ЯК НЕПРИЯТЕЛЯ. КРАЩЕ ЗАЛУЧИТИ ЇЇ ДО КОЛА НАШИХ ДРУЗІВ У ТАКІ НЕПРОСТІ ЧАСИ

вань, як голова політради вже згадуваної Російської партії. Ще торік у листопаді біля цього закладу можна було зауважити цікаві граматичні особливості реклами: «Добро пожелать кнам». Якщо зважити, що РП має на меті просувати російську мову й культуру, то безграмотність власника є поганим прикладом. Власне кажучи, була. Бо на початку червня цього року на місці «Путіна» вже працювали «Канакки». Працівники сусіднього кафе сказали, що бізнес у «Буфету» не пішов, хоча власник і пригослав усіх тортом на день народження кремлівського очільника. А от ресторан «Черчилль» на тій самій вулиці Николи Пашича, наприклад, залишився на місці.

Цього літа в центрі Белграда серед національних і ультранаціональних сувенірів уже не видно напливу численних футболок із портретом лідера РФ та «його» гаслом «Косово – це Сербія». А офіціант у столичному ресторані ввічливо порадив двом юнакам підпитку, які щосили вигуквали: «Да здравствует Россия!», поводитися тихіше й поважати решту гостей. Організатор кінофестивалю в Белграді запросив режисера українського фільму про Майдан і викликав поліцію, коли проросійськи настроєний молодик почав ображати нашого митця, називаючи фашистом.

Тож чи варто нам так поспішати сприймати Сербію як неприємеля? Може, краще залучити її до кола наших друзів у такі непрості часи? До речі, 8 липня ПА ОБСЄ – організація, де цього року головує Сербія, ухвалила резолюцію, яка визнає дії РФ актом агресії проти України.

Щоб Україна знайшла в Сербії більше прихильників, потрібно говорити про нашу країну, народ, історію та культуру, про те, що нас єднає. Чи пам'ятають українці, що мати Володимира Сосюри була сербкою, а мати Євгена Маланюка походила із сербських переселенців, із чорногорського роду? Подолати байдужість до іншого – це великий крок, який треба зробити назустріч.

Тоді на афіші Національного театру в Белграді не читатимемо про приїзд «зірок російського балету – солістів Київської національної опери імені Тараса Шевченка», а українці не вважатимуть, що «пси війни» – це типові представники сербського народу.

Сербія для нас поки що залишається великою тайною, як і Україна для сербів. Але хіба лише для сербів? Їхня країна тільки приклад. Проблема набагато ширша, і йдеться не рідко про нерозуміння навіть із боку сусідів, наприклад словаків. Відкрити для інших народів справжню, прекрасну Україну, розширити коло її друзів – одне з тих завдань, вирішення яких зробить нашу державу сильнішою. ■

Середня бізнес-школа

Компанії в пошуках талантів приглядаються до тинейджерів

Редкліфф Седдлер почав працювати на IBM 13 липня. Він аналізує тенденції розвитку ринку. Технічні та програмувальні навички потрібні йому для роботи із цифровою платформою, якою для маркетингових досліджень користуються його колеги. Це добра робота: юнак заробляє \$50 тис. за рік, має медичне й пенсійне страхування. Седдлерові 18 років. Минулого місяця він отримав атестат про загальну освіту, а ще, за кілька тижнів до закінчення школи, диплом молодшого спеціаліста з комп'ютерних систем і технологій.

Седдлер навчався в P-Tech – незвичайній школі в Краун-Гайтсі (район Брукліна), яка поєднує загальну середню освіту з курсами професійно-технічного спрямування і платним стажуванням. Разом із п'ятьма іншими вихованцями закінчив шестирічну програму екстерном, на два роки раніше. Троє з випускників збираються вступати до університетів. Інші два працюватимуть разом із Седдлером в IBM.

Школа P-Tech відкрилася восени 2011 року за задумом IBM у співпраці із владою міста Нью-Йорка й адміністрацією тамтешнього Міського університету. Її мета – реорганізація навчального процесу та зміна концепції професійно-технічної освіти. На відміну від більшості американських «вищих шкіл» (еквівалент старших класів середньої школи в Україні. – **Ред.**) вона пропонує шестирічну програму замість чотирічної. По закінченні шести років (якщо не раніше) вихованці отримують диплом молодшого спеціаліста без додаткової плати за навчання. Це непоганий варіант у країні, де борг за вищу освіту сягнув \$1,2 трлн, 40 млн студентів взяли кредити для її оплати, а середній борг за навчання на особу дорівнює \$35 тис. Закінчивши школу, учні можуть спробувати попрацювати у «блакитному

велетні» – так неформально називають IBM.

Компанія допомагала формувати навчальну програму для школи, основну увагу приділяючи природничим наукам, технології та математиці. У P-Tech викладають усі звичайні предмети на кшталт англійської чи історії. Але крім Шекспірового «Юлія Цезаря» учні студіюють іще й кодування. IBM забезпечує наставників та оплачувану практику. Розробник шкільної програми IBM Стен Літоу каже, що ця модель краща, ніж просто жертвування меценатських коштів на школи, бо відкриває шлях до кар'єри.

Те, що бізнесмени займаються освітою, не новина. У радах деяких чартерних шкіл є представники хедж-фондів. Деякі компанії створюють фонди, які щедро спонсорують шкільні округи. Працівники аудиторської фірми PwC викладають фінансову грамоту в школах. Засновник Facebook Марк Цукерберг дав \$100 млн

не тільки альтруїзмом. 30% американських компаній мають проблеми із заповненням відкритих вакансій, і вона не виняток.

Цей приклад наслідують інші округи та штати. На такий підхід уже зголосилося понад 40 шкіл, зокрема в Чикаго й Коннектикуті. Губернатор Род-Айленду Джина Раймондо запропонувала включити запровадження програми P-Tech до останнього бюджету. Штат Колорадо має намір відкрити першу школу P-Tech у 2016/17 навчальному році. IBM очікує появи понад сотні їх зі 100 тис. учнів до 2016-го. На сайті ptech.org компанія ділиться «P-Tech-формулою», розробленою так, щоб її можна було відтворювати, зокрема, в інших масштабах. Вона має стимулювати поширення таких шкіл.

Перейшли на цю модель або взаємодіють зі школами в цьому напрямі вже понад 70 великих і малих компаній, зокрема й Microsoft, Verizon та Lockheed Martin. У партнерстві зі шкільними округами працюють не лише консорціуми передових виробничих компаній, а й деякі лікарні.

Учні тішаються успіхами. У Чикаго до кінця 2016 року дипломи молодшого спеціаліста отримають 17 хлопців та дівчат. У Ньюбурзі, проблемному містечку за 60 миль на північ від Нью-Йорка, де школа P-Tech відкрилася рік тому, більш ніж половина вихованців опановують предмети на «відмінно». У Брукліні 75% майбутніх випускників школи вже успішно склали тести на вступ до коледжу (загальний показник по місту – 39%). Відмінник Седдлер не виключає, що згодом здобуде вищу освіту. І хоча він уже заробляє більше за багатьох 30-річних, зустрічався з Бараком Обамою і відвідав Білий дім, проте каже, що початковий університетський курс у школі в 15 років – найкраще, що було в його житті. ■

ПРОГРАМА Р-ТЕШ ПОЄДНУЄ ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ШКІЛЬНУ ОСВІТУ З КУРСАМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ І ПЛАТНИМ СТАЖУВАННЯМ У БІЗНЕСІ

школам Ньюарка, міста у штаті Нью-Джерсі.

P-Tech виділяється прагматичністю. Більшість учнів P-Tech у Брукліні – перші в своїх родинах, хто здобуває вищу освіту. Основна їх маса походить із малозабезпечених сімей та національних меншин: 96% хлопців та дівчат – чорні або латиноамериканці. Близько 80% мають право на безплатне або пільгове шкільне харчування. Навчальний заклад практикує відкритий набір і діє в межах наявного бюджету свого шкільного округу. Але IBM керується

ЛЮБОМИР ПУНЧЕВ, ДИРЕКТОР ЦЕНТРУ РОЗДРІБНОГО БІЗНЕСУ UNICREDIT BANK: «ВИСОКА, КРИЧУЩА ВІДСОТКОВА СТАВКА ВІДХОДИТЬ НА ДРУГИЙ ПЛАН»

Усьогоднішньому швидкозмінному середовищі тенденції банківського ринку та вподобання населення можуть ставати інакшими щомісяця. Але питання вибору надійного банку-партнера актуальне завжди. Любомир Пунчев, директор Центру роздрібного бізнесу UniCredit Bank, розповів, як нині українці роблять крок назустріч тій чи тій фінансовій установі, й дав пораду клієнтам, які шукають прибуткову депозитну пропозицію.

– Чи змінились уподобання населення в сенсі вибору фінансової установи?

– Безумовно. Сьогодні дедалі більше українців насамперед обирають стабільний і надійний банк з іноземними інвестиціями, дивляться історію роботи установи, ліквідність, рейтинги. Висока, кричуща відсоткова ставка відходить на другий план. Можна навіть говорити про те, що рівень фінансової грамотності населення зріс на кілька пунктів порівняно з минулим та позаминулим роками.

До слова, UniCredit Bank цілком відповідає заявленим параметрам. Це стабільний, ліквідний банк із сильною підтримкою материнської структури. На підтвердження своїх слів хочу нагадати, що цього року група UniCredit докапіталізувала наш банк на суму \$500 млн. Цей крок материнської структури створює для нього, а значить і для наших клієнтів, додаткову подушку безпеки.

– В останні місяці ми спостерігаємо невеликий стабільний приплив депозитних коштів у банківській системі. Рівень довіри населення до фінансових установ починає повертатися?

– Так, ми справді бачимо стабільне зростання депозитного портфеля нашого банку. У травні цього року приріст гривневих вкладів становив 727 млн, або 6,7%. Такі показники є позитивним знаком. Повільними, але впевненими темпами відносини між банками й населенням повертаються в колишнє довірче русло.

– Що нині пропонує ваш банк клієнтам, які роздумують над вибором депозиту?

– Депозитна лінійка UniCredit Bank доволі широка. Наші фахівці постійно працюють над відповідністю продуктів потребам клієнтів і ринковим тенденціям.

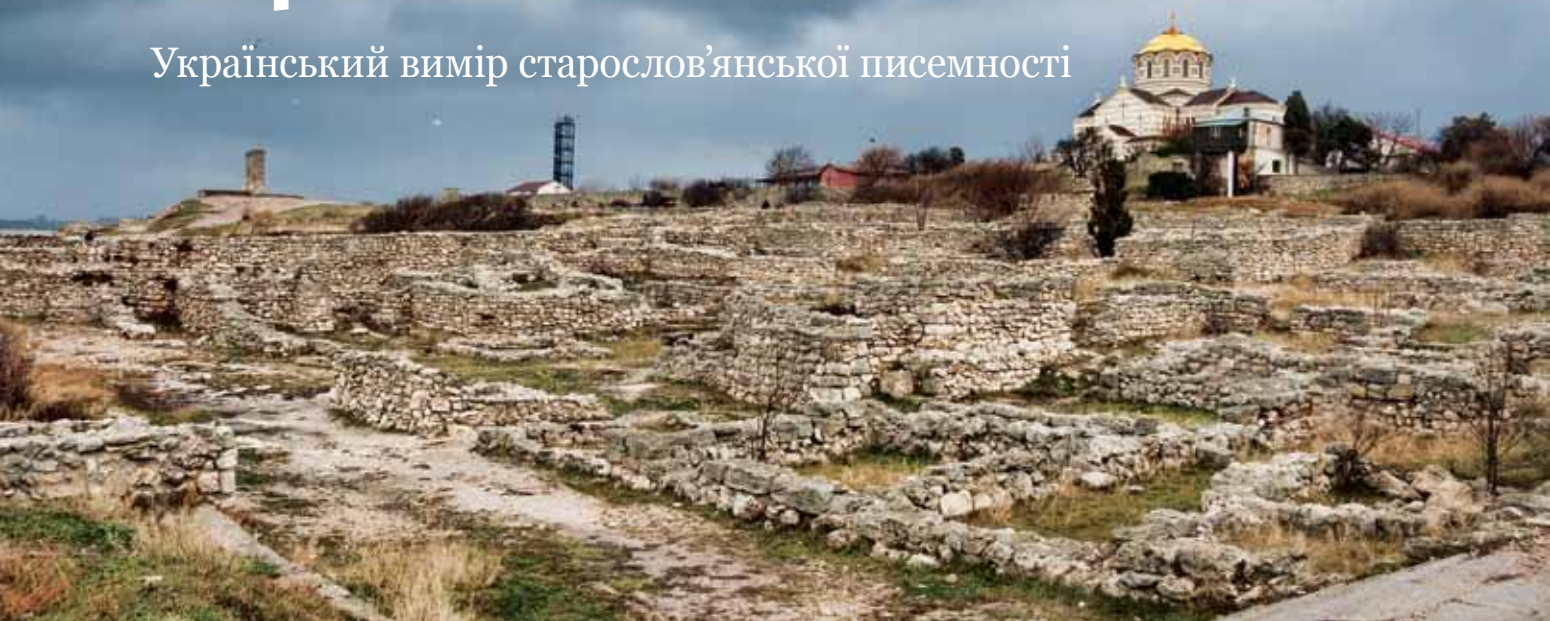
Із останнього: на початку червня ми впровадили депозитну акцію «25 років разом». Вона присвячена 25-річчю банку.

У межах цієї акції ми пропонуємо клієнтам відсвяткувати ювілей спільно з нами й даруємо кожному надбавку до відсоткової ставки +0,25% річних за чотирма строковими депозитами у гривні. Крім того, додатково за умовами промо 325 клієнтів зможуть виграти підвищену ставку 25%. У наше свято ніхто не піде без подарунка.

Наріжний камінь спотикання

Український вимір старослов'янської писемності

Автор:
Любомир Белей

Перша слов'янська азбука й перша слов'янська писемність, перші слов'янські переклади християнських богослужбових текстів та джерела слов'янських традицій літературних мов, початки слов'янського міжкультурного діалогу, основи шкільництва й освіти – усі ці фундаментальні здобутки уможливила старослов'янська мова. Щоправда, унікальність, а головне, велетенський масштаб феномену старослов'янської писемності зумовили неабиякі труднощі та очевидні суперечності з його осмисленням. Слов'янські інтелектуали кардинально розходилися в оцінках старослов'янської писемності: одні безцеремонно оголошували її суто національним надбанням окремих слов'янських народів, інші, навпаки, заперечували будь-який позитивний вплив та розвиток національної духовної культури або навіть вважали підступною антислов'янською диверсією Візантії. Такими самими суперечливими є спроби осмислити місце та роль старослов'янської писемності в українській культурі.

ПОХОДЖЕННЯ СТАРΟΣЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ

Якщо говорити про походження старослов'янської мови, одразу впадає в око суперечливість численних теорій, які доводять, що перша літературна мова слов'ян постала на основі діалектів то сербської, то чеської, то словацької, то словінської, то хорватської... А російський історик Погодін не просто «русифікував» старослов'янську мову, а ще й оголосив російським рідне місто свя-

ПЕРШОЮ ЛІТЕРАТУРНОЮ МОВОЮ В РУСІ-УКРАЇНІ КНЯЗІВСЬКОЇ ДОБИ СТАЄ СТАРΟΣЛОВ'ЯНСЬКА МОВА, ЯКА ЗАПАНУВАЛА В КУЛЬТОВІЙ, ОФІЦІЙНО- ДІЛОВІЙ ТА ЛІТЕРАТУРНО- ХУДОЖНІЙ СФЕРАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

тих Кирила і Мефодія – македонський Солунь. Не залишились осторонь розв'язання цієї проблеми й окремі українські вчені, які не без патріотичних міркувань оголосили, що старослов'янська мова виникла на основі діалектів української.

Так звана руська, або українська, теорія походження старослов'янської мови ґрунтується на свідченнях «Житія св. Кирила», де сказано, що, перебуваючи в Херсонесі, святий Кирило зустрів купця, який мав Євангеліє та Псалтир, написані **роуьскыи письмены**. Не з'ясувавши, що в часи святого Кирила означав прикметник **роуьскыи**, низка вчених, зокрема й відомий український дослідник Михайло Брайчевський, безапеляційно заявляють, що «самий зміст оповідання (мова про згаданий фрагмент «Житія св. Кирила». – Ред.) не залишає сумніву, що йдеться про східнослов'янські переклади біблійних книг». Зрозуміло, що в середині IX століття немає підстав приписувати прикметникові **роуьскыи** те саме значення, яке він набув щонайменше через два століття. Ймовірно, у «Житті св. Кирила» **роуьскыи** означав *германські* або *готські*, адже відомо, що Вульфїла переклав готською мовою Євангеліє ще наприкінці IV століття, а його співплемінники – остготи – згодом переселилися на Кримський півострів, і саме так можна пояснити походження книги з **роуьскыи письмены** в купця з Херсонеса. Однак ще вагомі-

шим аргументом, який спростовує не лише українську, а й інші перераховані вище теорії походження старослов'янської мови, є особливості її фонетики та граматики. Ученим вдалося довести, що з-поміж усіх слов'янських мов та їх діалектів найближчим до старослов'янських текстів є так зване рупаланське наріччя македонської мови, поширене у Фракії та східній грецькій Македонії. До цього наріччя належать слов'янські говірки малої батьківщини творців старослов'янської мови святих Кирила і Мефодія – міста Солуня та його околиць.

Із теренами сучасної України пов'язують не лише старослов'янську мову, а й діяльність самих святих Кирила та Мефодія. Тут реальні факти переплітаються з вигаданими. Достеменно відомо, що під час так званої хозарської місії (860–861) на шляху з Константинополя до Ітіля Кирило робив зупинку в Криму. Тут, у Херсонесі, він відшукав мощі святого Климента, і вплив цієї події як на українську, так і на загальнослов'янську історію годі переоцінити: завдяки мощам святого Климента Кирило та Мефодій здобувають у Римі прихильне ставлення до ідеї запровадження серед слов'ян богослужіння рідною мовою. Через більш як 100 років князь Володимир Великий, здобувши мечем Корсунь-Херсонес, привозить звідти до Києва частину мощів святого Климента, які згодом відіграли визначну роль в історії церкви в Русі-Україні: коли 1145 року київський митрополит Михайло II самовільно покинув Київ і поїхав до Візантії, то руські єпископи за прикладом греків, які здійснювали обряд хіротонії мощами Івана Хрестителя, висвятили на митрополита Кліма Смолятича головою святого Климента.

Якщо факт перебування Кирила на півдні сучасної України не викликає сумнівів, то популярні нині твердження, що святі Кирило і Мефодій принесли християнство на терени історичного Закарпаття, розходяться з історичною правдою. Хоча моравська місія Константина і Мефодія відбува-

лася на суміжних із сучасним Закарпаттям землях – Моравії та Паннонії, ніяких фактів, що підтверджували б місіонерську діяльність солунських братів на теренах Закарпаття, немає. Нині палкими поборниками версії про християнізацію Закарпаття святими Кирилом та Мефодієм стали так звані неорусини, оскільки вона нав'язує думку про інакшість Закарпаття, бо воно, мовляв, належить не до києво-володимирівської, а до кирило-мефодіївської християнської традиції.

РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ЛІТЕРАТУРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ

Набагато складнішим, ніж інтерпретація походження старослов'янської мови чи діяльності святих Кирила та Мефодія на теренах сучасної України, стало визначення місця і ролі старослов'янської мови у становленні та розвитку української літературної мови.

Як відомо, першою літературною мовою в Русі-Україні князівської доби була старослов'янська мова. Вона легко запанувала не лише в культовій, а й офіційно-діловій та літературно-художній сферах функціонування. Однак що ширшим ставало коло наших пращурів, які опановували старослов'янську писемність, то сильнішим і нестримнішим був тиск на неї української живомовної стихії. З XI століття починається поступове перетворення чи переродження старослов'янської мови в церковнослов'янську української редакції, яке в основному завершилося наприкінці XIII століття.

Старослов'янська мова, трансформувавшись у церковнослов'янську української редакції, і далі панує в конфесійному стилі. Незважаючи на очевидне посилення живорозмовного компоненту, церковнослов'янська мовна матриця зберігає свою присутність і в інших сферах українського літературно-мовного простору, виконуючи своєрідну легітимізуючу функцію староукраїнської писемної традиції.

Від середини XVI століття українські землі стають, поза сумнівом, основним центром розвитку церковнослов'янської писемності, адже на той час

ЗРАЗКИ КИРИЛИЦІ. Кругла (болгарська) та ламана (хорватська) глаголиця з латинською транскрипцією й числовим значенням

болгаро-македонські та сербські землі були поневолені Османською імперією, а Московія ниділа в путях царського деспотизму та мракобісся. Натомість саме завдяки сподвижницькій праці українських інтелектуалів – лінгвістів, літераторів, письменників, теологів – церковнослов'янська мова вперше за всю свою історію набуває такої необхідної для кожної літературної мови ознаки, як кодифікованість. Орфографічні, орфоепічні, фонетичні, граматичні та лексичні норми церковнослов'янської ретельно виписали українські вчені у відомих по всій Славії працях: «Граматіка доброглаголивого еллинословенского языка» (1591), «Лексис, Сирѣчь Реченія, Въкратцѣ събранъны и из словенского языка на простый рускій діалектъ истолъкованы» та «Граматіка словенска» (1596) Лаврентія Зизанія, «Лексіконъ славенороссій и именъ тѣлкованіе» (1627) Памви Беринди. Однак чи не найвищим досягненням українського мовознавства в царині дослідження та кодифікації норм церковнослов'янської мови стала визначна праця українського вченого Мелетія Смотрицького «Граматіки славенския правильное Синтагма» (1619). Вона стала

НЕ МИНАЮЧИ АНІ ТИТЛІ...

основною не лише для граматик церковнослов'янської мови цілого ряду його співвітчизників, а й хорвата Юрія Крижанича (1666), російських авторів Генріха Лудольфа (1696) та Михайла Ломоносова (1755). Понад те, у 1648 та 1721 роках для потреб москвитинів, а в 1755-му для сербів та румунів граматика Мелетія Смотрицького перевидали в Москві та відповідно Римнику. Незаперечний авторитет українських граматик і словників церковнослов'янської не просто сприяв авторитету тогочасної української лінгвістики, а й, що вкрай важливо і про що так рідко згадують, популяризував саме український варіант церковнослов'янської мови, завдяки чому він поширювався й далеко за межами українських етнічних теренів. При цьому треба наголосити, що церковнослов'янська мова усвідомлювалася мовцями, передусім тогочасними українськими інтелектуалами, як явище питоме, своє. Вельми показовими в цьому плані є погляди Арсенія Коцака, автора граматики церковнослов'янської мови, написаної в 1772–1778 роках на крайньому заході українських етнічних теренів – у Краснобрідському монастирі (сучасна Словаччина). У вступі до цієї праці автор вживає назви *руський языкъ* та *словенський языкъ* як абсолютні синоніми, причому слово *руський* – у значенні «карпатоукраїнський, південно-західно-український».

Попри значні зусилля щодо вивчення та популяризації церковнослов'янської мови, у першій половині XIX століття стає зрозуміло, що церковнослов'янська мова української редакції, незважаючи на свої багатющі традиції, не відповідає вимогам часу. Адже слов'янське національне відродження поставило перед літературними мовами нові вимоги: безпосередній зв'язок із народнорозмовним мовленням, здатність обслуговувати всі сфери життя нації, гарантувати якнайширшу соціальну базу мовців, демократизувати критерії мовних норм, забезпечити динамічний розвиток мовно-виражальних засобів тощо. Натомість усі сутнісні

КИРИЛО І МЕФОДІЙ ПРИНОСЯТЬ МОЩІ СВЯТОГО КЛИМЕНТА ДО РИМА.
Саме ця подія дала змогу слов'янам здобути право на богослужіння рідною мовою

прикмети церковнослов'янської мови української редакції – від вигадливої форми літер, складного історичного правопису, архаїчної граматики аж до неефективної шкільної системи навчання мови та обмеженої соціальної бази мовців, а головне, чужої (південнослов'янської) діалектної основи – стали нездоланною перешкодою на шляху її еволюції до статусу літературної мови модерної української нації.

ПІСЛЯ КОТЛЯРЕВСЬКОГО І ШЕВЧЕНКА

На теренах підросійської України новий етап в історії староцерковнослов'янської писемної традиції започаткувала публікація перших частин «Енеїди» Івана Котляревського, де роль старослов'янської традиції була зведена нанівець. За підрахунками вчених,

церковнослов'янськими становлять лише 0,1% лексики «Енеїди». У пізніших, драматичних творах Котляревський продовжує наступ на старослов'янські мовні елементи, піддаючи їх нищівному сарказму. Чого лише варте освідчення в коханні возного Наталці: «...люблю тя, дівцию, / Как жадный волк младую ягницу» або «Не в состоянї поставитъ на вид тоби сили любви моеѣ. Когда би я имел – тее-то як його – столько языков, сколько артикулов в Статуті ілі сколько запятых в Магдебурзьком праві, то і сих не довліло би на восхваленіє ліпоти твоеѣ!». Висміювання церковнослов'янської мови стало своєрідною літературною модою в українській літературі дошевченківського періоду.

Тарас Шевченко, для якого церковнослов'янський «Псалтир» став чи не першою прочитаною книгою, чудово усвідомлював невід'ємність старослов'янської писемної традиції в питоми українській духовній культурі. Творячи власну візію України, він не міг зignorувати цей важливий компонент традиційної української культури, бо ніколи не вважав церковнослов'янську писемну традицію чимось зайвим, архаїчним, від чого українські реформатори мали б дистанціюватися. Навпаки, Шевченко використовує церковнослов'янські елементи навіть у «Букварі южнорусскому», книзі, адресованій українським дітям.

У поетичних текстах, зокрема пізнього періоду, Тарас Шевченко не лише не уникає старослов'янських, а й в окремих випадках сам їх творить, вдало поєднуючи українську та болгаро-македонську мовну стихію: *умреш-еси на самоті; кого годуєте-есте; дщере; узрію* тощо. Йому вдалося окреслити новітні принципи українізації старослов'янської писемної традиції, яким, однак, не приділили належної уваги його наступники. У постшевченківський період у наддніпрянському варіанті української літературної мови запанувала орієнтація на фольклорні джерела. Надмірна стилізація під фольклорну мову, прагнення відповідати мовному

КИЇВСЬКІ ЛИСТКИ.
Одна з найдавніших глаголических пам'яток

стандарту «баби Палажки та баби Параски» позбавляють будь-якого сенсу складні пошуки місця церковнослов'янських елементів у новій українській літературній мові.

По-іншому, проте не менш драматично складалася доля староцерковнослов'янської писемності серед українців Габсбурзької імперії. На Галичині та Буковині протягом усього XIX століття, а на Закарпатті ще й у першій половині XX століття місцеві культурні діячі, переважно представники духовенства, у своїй мовно-літературній творчості й далі спираються на багаті староцерковнослов'янські писемні традиції. Утім, природну еволюцію староцерковнослов'янських мов в українській (руській) літературній мові тут серйозно скомплікували московські політичні впливи.

Попри голосні декларації московфілів про вірність старослов'янській писемності, їхня мовно-культурна політика позначена відмовою від подальшого плекання старослов'янських традицій у місцевій українській (руській) літературній мові та в українській (руській) літературі, оскільки їхнім покровителям ішлося не про розвиток самобутньої української (руської) мови та літератури, а про експансію російських впливів, спершу культурних та ідеологічних, а потім політичних, військових тощо. Фактична

ІЗБОРНИК
СВЯТОСЛАВА.
Одна з
найдавніших
писемних
руських
пам'яток

зрада московфілами багатих місцевих старослов'янських традицій стала справжнім культурним «таємним тупиком», у якому народжується дивовижний мутант – язичіє, тобто безсистемна мішанина старослов'янських, зросійщених церковнослов'янських, спотворених російських та окремих місцевих народнорозмовних форм. Характерним зразком такого язичія як результату цілковитого виродження ста-

ПАНІВНІ НИНІ В УКРАЇНІ ПОГЛЯДИ НА СТАРΟΣЛОВ'ЯНСЬКУ МОВУ ЯК НА ЯВИЩЕ ЧУЖЕ, НЕУКРАЇНСЬКЕ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ ТА СУТНІСТЮ ПОТРЕБУЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ

рослов'янських традицій є, наприклад, книжка Івана Дулішковица «Историческія черты Угро-Русскихъ» (1875): «*Ни жерель таже ни основаніи н ѣтъ, по коимъ Іоанна первымъ епископомъ можно бы называти, въ реченной бо грамотъ съ 1491 г. ни объ именованіи, ни о возвышеніи его въ епископы не читаемъ; но только находится наемъкъ объ епископствѣ, и коечто о доходахъ “consuetudinis antiquae” для свѣдѣнія, что въ Коріатовичемъ учрежденной грамотъ он не первымъ, но*

Богъ знаетъ которымъ епископомъ могъ бы почитаться».

Література, писана язичієм, ілюструє деградацію старослов'янських писемних традицій на західноукраїнському мовно-літературному ґрунті та, за словами Івана Франка, показує, «як люде не злі і не глупі, відбившись від живої народної мови, фатально відбиваються і від живого змісту в літературі і попадають у таку мертвечину, від котрої на десять миль віс гробовим холодом». Показово, що спроби використати деструктивний, антиукраїнський потенціал церковнослов'янської традиції не залишились у минулому. Зі здобуттям Україною незалежності на теренах історичного Закарпаття в середовищі так званих політичних русинів дуже популярними стали заклики та спроби відродити язичіє, яке почали називати *славянською, церковнослов'янською, церковнонародною і навіть карпатською мовою*.

ВИПРОБУВАННЯ НА ЗРІЛІСТЬ

Ставлення до набутків старослов'янської писемності є тестом на зрілість для кожної сучасної слов'янської культури, й українська культура тут не виняток. За свою більш ніж 1100-річну історію старослов'янська писемність перетворилася з наріжного каменя на камінь спотикання. Панівні нині в Україні погляди на старослов'янську мову як на явище чуже, неукраїнське за походженням та сутністю потребують перегляду. Про це писав ще далекого 1950 року геніальний український філолог Юрій Шевельов: «Ми вже давно переросли етнографізм, ми усвідомили українськість усього понадетнографічного в нашій історії: Київської і Литовсько-Руської Держави, греко-болгарської (з походження) Церкви, старої нашої, не народною мовою писаної літератури, а отже – і церковнослов'янських. Відмовлятися від них – означає якоюсь мірою відмовлятися від нашої історії в ім'я нібито позаісторичної, сталої етнографії. На це може піти етнографічна маса, але не нація». ■

Поганий приклад заразний

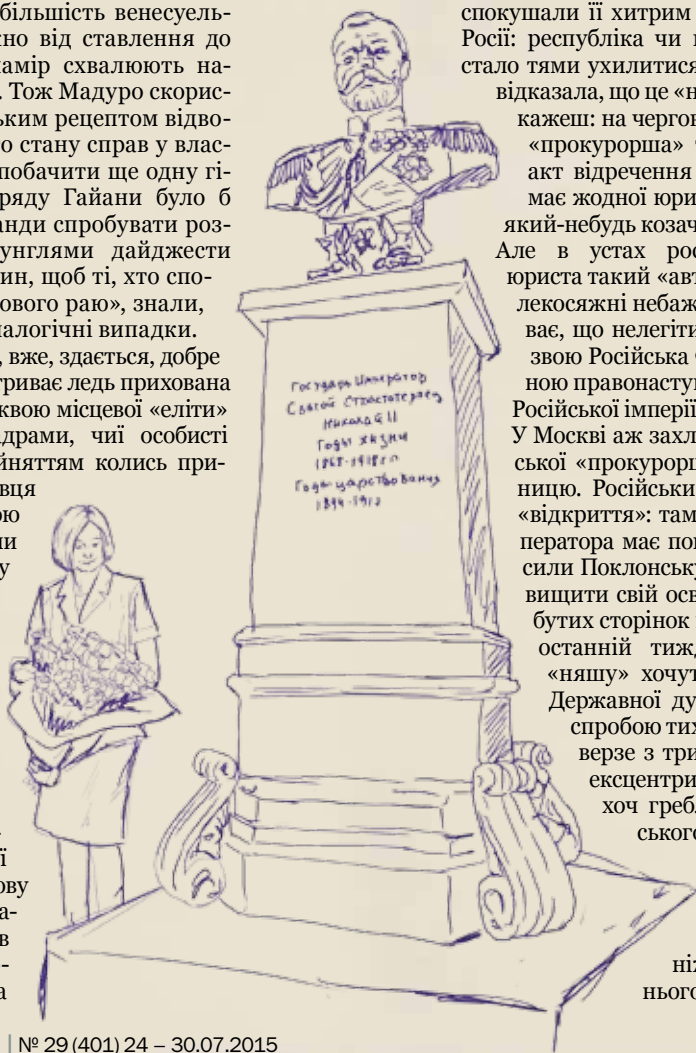
Автор:
Лесь Терен

Ось цікава новина з життя на іншому боці планети, котра нібито й не про Крим, але насправді ще й як про Крим. Ніколас Мадуро, президент соціалістичної Венесуели (південноамериканського варіанта тоталітарної «країни-бензоколонки», котрих у світі, як відомо, є декілька), заявив, що його країна мусить «поновити історичну справедливість» щодо розподілу земель із сусідньою Гайаною (2/3 території котрої здавна є об'єктом територіальних зазіхань Венесуели). Наступник сумнозвісного Уго Чавеса зазначив, що питання «не має військового вирішення», але призначив головою спецкомісії з цього питання військового генерала й натякнув, що Венесуела готова до «захисту». Першими кроками з «відновлення справедливості» мають стати роздача венесуельських паспортів 200 тисячам мешканців прикордонних областей Гайани та пропагандистська кампанія з метою переконати їх, що під Венесуелою їм житиметься значно краще. Цілком розуміло, що Мадуро ретельно мавпує «кримський сценарій» свого друга та союзника Путіна. Знайомою рисою є й те, що ідею розширення кордонів за рахунок сусідньої держави гаряче підтримує більшість венесуельського суспільства незалежно від ставлення до Мадуро: президентський намір схвалюють навіть тамтешні опозиціонери. Тож Мадуро скористався випробуванним російським рецептом відволікти підданих від кепського стану справ у власній державі, а світ ризикує побачити ще одну гібридну війну. Можливо, уряду Гайани було б варто як засіб контрпропаганди спробувати розкидати з літаків над джунглями дайджести кримських і донбаських новин, щоб ті, хто спокуситься обіцянками «нафтового раю», знали, чим у світі закінчувалися аналогічні випадки. Чим саме вони закінчуються, вже, здається, добре зрозумів Аксёнов. У Криму триває ледь прихована кампанія з послаблення Москвою місцевої «еліти» та поступової заміни її кадрами, чий особисті справи не заплямовані прийняттям колись присяги державного службовця України та наступною зрадою цієї присяги. Коментуючи чутки про швидку заміну свого уряду на вихідців із Росії, Аксёнов спочатку відмахнувся, що все це бzdра. Та коли від самого Медведєва пролунало, що тепер кожний кримський «міністр» отримає «у допомогу» собі заступника з Росії (це, певно, лише перший етап повільної нейтралізації нинішньої кримської «влади»), Аксёнову довелося викручуватися й казати, ніби це він сам запросив із Москви свіжі кадри та особисто їх затверджуватиме на

посадах. Авжеж, куди він подінеться, затвердить. Він тепер що завгодно зробить, бо чекістські вовки звужують кола навколо нього самого: кажуть, ФСБ уже затримала за земельні махінації його зятя, «голову» «Ялтинської адміністрації». Чудово розуміючи, який це може мати фінал, Аксёнов уже почав «теоретично» обговорювати можливість власної відставки та виправдовуватися, що виганяти його немає за що: «Я нахожусь в команді президента, і президенту виднее, где применить мои конкретные усилия. При этом я не сделал ничего такого, за что меня можно было бы отстранить», – сказав він.

Не виключено, що Крим у не дуже віддаленій перспективі позбудеться ще одного «обличчя кримської весни» – Поклонської. Розпіарена інтернетними страждальцями в чужому для неї «няшному» образі, сама прокурорша віддає перевагу іншому іміджу: навіжена показова релігійність і нестямне захоплення династією Романових. Без ревної участі Поклонської рідко обходяться всілякі презентації «миролюбивих ікон», урочисті вручення навролоцерковних і монархічних «нагород», відкриття пам'ятників імператорам та подібні заходи. Колись в'дливий російський журналіст вже спокушав її хитрим запитанням, що краще для Росії: республіка чи монархія? Тоді Поклонський стало тями ухилитися від прямої відповіді й вона відказала, що це «не її справа». Але серцю не накажеш: на черговому «романівському» заході «прокурорша» таки публічно ляпнула, що акт відречення Ніколая II від престолу не має жодної юридичної сили. Якби це сказав який-небудь козачий отаман, усе було б гаразд. Але в устах російського високопосадовця-юриста такий «авторитетний вердикт» має далекосяжні небажані наслідки: з нього випливає, що нелегітимна й сама держава під назвою Російська Федерація, котра є формальною правонаступницею РРФСР і СРСР, але не Російської імперії.

У Москві аж захлинулися, почувши від кримської «прокурорші» таку небезпечну нісенітницю. Російський сенат одразу заперечив її «відкриття»: там заявили, що відречення імператора має повну юридичну силу, і запросили Поклонську до московських архівів підвищити свій освітній рівень стосовно «позабутих сторінок історії». Недарма, здається, в останній тиждень з'явилися чутки, що «няшу» хочуть балотувати депутатом до Державної думи в Москву. Це видається спробою тихо спрорядити її з Криму: хай верзе з трибуни, що хоче, серед решти ексцентричних клоунів, котрих там хоч греблю гати. А на посаді кримського «прокурора» під час майбутньої остаточної «зачистки» аксёновських кадрів Москва потребуватиме надійнішої людини, ніж ганчіркова лялька нинішнього «прем'єра». ■

Лист до росіян

Автор:
Станіслав
Васін

Дозвольте представитись. Я корінний мешканець Макіївки, який прожив у ній більшу частину свого життя, хоч і народився в Донецьку. Віднедавна мій розум, як і уми мільйонів у нашій країні, займає одне просте питання: чому? Як сталося так, що ненависть, котра часом потребує цілих поколінь для свого втілення, проросла на нашій землі лише за рік і закріпилася тут так міцно, що не дає двом унікальним народам ступити за межі телевізійних шаблонів, які сьогодні диктує ТБ?

Звичайно, я не вимагаю відповіді на це запитання і повноцінно, мабуть, не зміг би відповісти й сам. Але спалені будинки та міни, що стирчать із асфальту, не дають нам права сьогодні не ставити його зовсім. Коли ви йдете теплою, сонячною вулицею, а за мить чуєте вибух від мін і бачите з десяток мертвих людей, після чого знову звучить тиша й далі їздять трамваї, неможливо не помітити абсурду, що наповнює собою війну. Війну, у якій кров освячують ідеї, що ніколи не ступали далі від університетських дверей.

Сьогоднішній погляд на Україну очима Москви – це погляд на доларовий папірець американських інтересів і західних цінностей, що штовхають до російських кордонів ешелони ракет. На «нацизм», який начебто панує в нашій країні. Ви бачите в Україні не самотню думку, що намагається віднайти себе крізь туман радянської епохи, а саму загрозу цій епосі, що так і не стерлася в московському Кремлі. Морозиво по 9 копійок та 1/6 частина суші – чи можна ще бажати чогось?

Але нацизм, цей монстр, яким так лякають російський народ, характеризується, зокрема, й згуртованістю і сліпим преклонінням народу перед єдиним пророком, що веде націю до великої мрії. Але де ще ми зможемо знайти таку різношерстість та неоднозначність думок щодо свого президента, як не в Україні, де кожен новий її глава навряд чи має більші поваги та успіх, ніж його попередник? І де ще, як не в Росії, у сьогочасній Європі ми зможемо знайти таку сліпу віру та майже побожний страх, із яким вашому лідерові цілують руки священики, а цілий народ аплодує будь-якому рішенню, наче стоячи в одній партійній залі розміром із цілу державу? Згадуючи Європу, ви кажете, що старі боги померли, а в нових вона не сильна. Можливо, ви й маєте рацію, якщо йдеться про міцні орієнтири та цілі. Але ж

у чому сильна та Росія, що примушує нас сьогодні під дулом гармат вірити в те, що цієї смерті не було зовсім? Хіба сьогоднішня Москва з її георгіївськими кольорами та червоним відтінком, а разом із нею і Тула, Тюмень, Петербург – це лише данина поваги минулому? Хіба не намагається ви сьогодні воскресити те, над чією смертю смієтесь у «загниваючій» Європі, – воскресити минуле, що за 69 років існування так і не спромоглося себе ствердити?

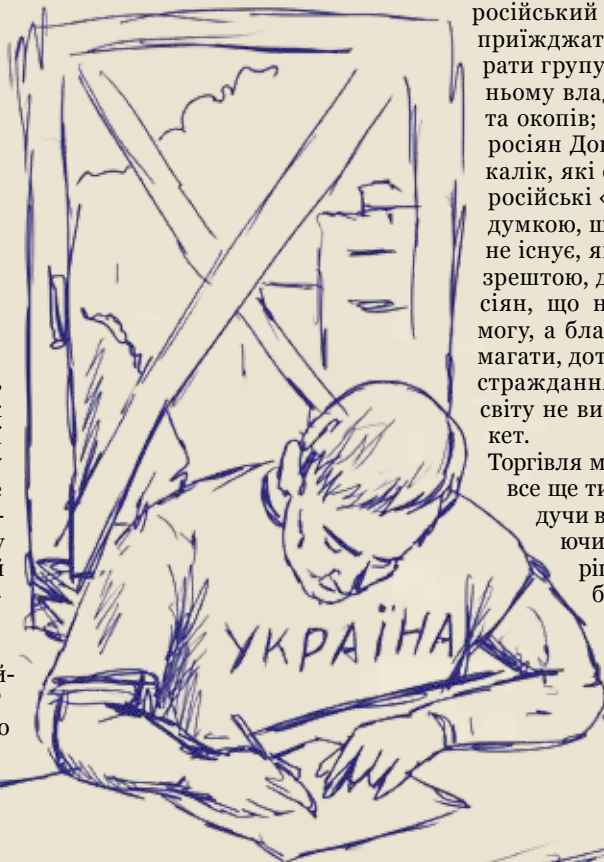
За багатьма соціально-економічними параметрами РФ зараз випереджає Україну. Той духовний ковпак, що сьогодні надітий на російську націю, надітий на неї значно міцніше, ніж ті нечисленні, справжні паростки патріотизму, які тільки зароджуються на нашій землі. Та якщо все це дає підстави вам думати, що сорок мільйонів людей в одну мить начепили нацистську свастіку, то я запитую вас: чи можна бажати такого благополуччя ціною наївності, що не має будь-яких меж?

Тепер, через рік війни на Донбасі, я абсолютно певен, що гіршого ворога, ніж історія, людині годі й бажати. Хоч би що ми намагалися в ній віднайти, хоч би які епізоди складали в одну мозаїку ненависті, достатньо її самої для післясмаку минулих образ. Та є очевидні речі, від яких нам не піти. Доки ви не усвідомите, що

російський громадянин не має права приїжджати до українського міста, збирати групу найманців та захоплювати в ньому владу, створюючи систему ровів та окопів; доки не зрозумієте, що доля росіян Донбасу – це доля не нещасних калік, які стоять біля церкви в надії на російські «Гради»; доки не змиритесь з думкою, що колишньої України більше не існує, як сьогодні змирився з цим я; зрештою, доки не почуєте голос тих росіян, що не волає сьогодні про допомогу, а благає лише про одне: не допомагати, доти нас чекають тільки кров та страждання. І повірте, що жодна країна світу не вийшла з них завдяки силі ракет.

Торгівля майбутнім триває. Наші пальці все ще тиснуть на гачок. І сьогодні, будучи в самому центрі Донбасу, не маючи ні міцної думки про моє теперішнє, ні твердої надії на майбутнє, я хочу сказати лише про те, що прощення є не менш радикальним, ніж сама війна. І якщо сьогодні ми зможемо зупинитися, не виключено, завтра знайдуться й ті, хто зможе простити.

Саме в цьому моя радикальність, і саме до цього я сьогодні закликаю вас, росіян. ■

Навіщо потрібен «Арсенал»?

Автор:
Франкі
Бландо

Відвоювання території – ось як урбаністи, зацікавлені в перетворенні колишніх промислових зон на осередки культури, характеризують феномен так званої культурної цілини.

У багатьох містах вона лежить неподалік центру і є чудовим осередком зустрічей митців із населенням. Часто це витвір добровільної діяльності громади, яка прагне надати тому чи тому кварталові нового динамізму, хоча може бути й результат громадянської ініціативи (наприклад, колективу митців). Культурна цілина відповідає сучасній тенденції, мета якої допомогти жителям повернути собі своє місто, по-новому визначити його контури. Отже, дуже важливим є вимір участі: кожен користувач повинен знайти там своє місце і щастя, байдуже, чи це звичайний гість, чи активний учасник складання програми заходів.

Такий простір дає змогу поєднати культурну спадщину і творчість, дух місцевих традицій і розрив, ідентичність і переступ. На колишніх заводах і фабриках народжуються новаторські проекти, відкриті до суспільних питань, а також до нової мистецької динаміки. Там цінують плюси соціальної та солідарної економіки.

Успішних прикладів культурної цілини не бракує ані у Франції, ані загалом у Європі.

У Парижі за її взірцем та орієнтир править культурний центр 104 в північно-східній частині міста. Відкрито його у 2008 році на місці... колишньої муніципальної похоронної служби (створеної в 1870-х!). Дуже гарна архітектура будівлі вможливила численні фантазії. У тому дещо занедбаному кварталі головним акцентом є демократизація доступу до мистецтва. Тож гостям пропонують здійснювати власні художні експерименти. Багато молоді там опановує хіп-хоп. Митці, запрошені на тимчасове проживання, регулярно відчиняють відвідувачам двері своїх майстерень. Так звана лабораторія приймає тих, хто цікавиться, зокрема, новими технологіями (3D-принтерами тощо) та цифровими засобами. Бізнес-інкубатор (фабрика 104) забезпечує притулок гуртові підприємців-початківців, які працюють у художній, культурній і творчій галузях.

Поєднана зі створенням вимогливої мистецької програми, така політика розвитку стала джерелом натхнення для людей далеко за межами Парижа. Жозе-Мануель Гонсалвес, директор центру 104, та його команда ненастанно отримують прохання від активістів у Франції та інших країнах розбудувати той або той об'єкт. Париж охоче демонструє досвід культурного центру 104, щоб засвідчити свою пов'язаність із сучасною культурною проблемати-

кою. Нещодавно Анн Ідальго, мер Парижа, прийняла свого нью-йоркського колегу з метою обговорити співпрацю...

Українським аналогом центру 104 може бути – чи радше міг би бути – київський «Арсенал». Добра архітектура, символічна історія, напрочуд вдале розміщення в географії міста. Але центр 104 має постійну політичну та бюджетну підтримку свого опікуна – Парижа. Саме це і становить головну відмінність між двома осередками. І справді, які проекти щодо «Арсеналу» має українська влада?

Будьмо відверті: він може й повинен стати культурним маяком України. Всі іноземні професіонали, які відвідують його, виходять приголомшені побаченням і... сповнені заздощів до таких можливостей розвитку! Звісно, цей комплекс має і свої обмеження, скажімо, колони на першому поверсі, що заважають спенографії проектів. Але внутрішній простір (зокрема, центральне подвір'я, яке треба упорядкувати по-новому) підказує: амбіційні інсталяції та вистави такі можливі.

Що робити з «Арсеналом» у період бюджетного голоду? Як на мене, то скасування бієнале сучасного мистецтва – добрий крок. Утвердитися на міжнародній сцені, насиченій маніфестаціями, присвяченими сучасному мистецтву, сьогодні дуже важко. Це потребує величезних кошторисів, унаслідок чого страждають інші численні проекти. Довірити ключі від «Арсеналу» славетному митцеві, щоб він працював там разом з українськими колегами, –

так. Відкрити його для нових дисциплін, як-от мистецтво побудови міст, сучасний цирк, цифрове мистецтво, – безперечно, так. А передусім відчинити навстіж двері й вікна цього виняткового осередку, довіривши його митцям і населенню.

«Арсенал» повинен стати осередком повсякденного життя. Нехай усі митці знаходять там мінімум

**НА КОЛИШНІХ ЗАВОДАХ
І ФАБРИКАХ
НАРОДЖУЮТЬСЯ
НОВАТОРСЬКІ ПРОЕКТИ,
ВІДКРИТІ ДО СУСПІЛЬНИХ
ПИТАНЬ, А ТАКОЖ ДО
НОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ
ДИНАМІКИ**

матеріалу, необхідного їм для творчості безпосередньо на місці. Саме вони ініціюватимуть різні заходи. Відвідувачі повинні знати, що там завжди знайдеться щось і для розваги, і для культурного збагачення. Скажімо, тепер, улітку, хіба не можна привезти на зовнішнє подвір'я пісок, поставити там шезлонги, спорудити басейн для дітей, поставити мангал і великі столи для публіки, показувати фільми на великому екрані, пропонувати сцену молодим гуртам тощо?

«Арсенал» повинен стати серцем здорової екосистеми, цілковито спрямованої на обмін, творчість і новачії. Цей осередок має жити українську культурну сцену й налагодити зв'язки з іноземними структурами, як-от центр 104, щоб згодом знайти своє місце на європейській карті. «Арсеналові» час виконати нарешті своє справжнє призначення. ■

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

Я люблю
Україну

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Тревел Шоп

**БЕЗКОШТОВНА
ДОСТАВКА**
гарних номерів

Діє у **> 190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **≈ 140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі **Skype та Viber** на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com ПриватБанк VISA IBOX

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSim.ua

U.T.T. & C.S.C.

Тарифні умови на 01.06.2015 р. Додаток до угоди між "Т.С.С.С." та "U.T.T. & C.S.C." від 01.06.2015 р. Т.С.С.С.С. № 4/15/2015 від 01.06.2015

25
років

Надійності
Стабільності
Зростання
Партнерства

ГАРАНТУЄМО ВПЕВНЕНІСТЬ ТА СТАБІЛЬНИЙ ПРИБУТОК

Як частина великої європейської Групи,
ми активно інвестуємо в економіку
України та пропонуємо клієнтам
партнерство на прозорих умовах.

Любомир Пунчев

Директор Центру роздрібного бізнесу

www.unicredit.ua

0 800 5000 20

(безкоштовно по Україні)

Життя мінливе,
ми з Вами незмінно.

Ласкаво просимо до
UniCredit Bank